

- ให้ความรู้เรื่องเอดส์แก่ชุมชน องค์การต่างๆ กลุ่ม อสม. กลุ่มผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชนต่างๆ รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการดูแลตัวเองของผู้ติดเชื้อและผู้ป่วย

- นำผู้ติดเชื้อเอดส์ไปพบองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อขอความช่วยเหลือ ซึ่งการไปพูดคุยกันเป็นกลุ่มใหญ่เป็นการสร้างอำนาจการต่อรองให้ อบต.หันมาให้ความสนใจอย่างจริงจัง ซึ่งในที่สุด อบต.ได้ตั้งหมวดการทำงานเกี่ยวกับเอดส์ขึ้น เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้เงินงบประมาณเพื่อรณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง

- ประสานงานกับประชาสงเคราะห์จังหวัดเพื่อขอเงินเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วย

- ประสานงานกับองค์กรต่างๆ ที่สามารถให้เงินทุนสนับสนุนเพื่อจัดกิจกรรมให้กลุ่มผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยและผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น โครงการ “ค่ายยารักหลาน” โครงการอบรมชาวบ้านและอสม. ให้เป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ครอบครัว โครงการเลี้ยงไก่เพื่อเป็นอาชีพเสริม เป็นต้น

- จัดกิจกรรมในสถานีนามัยเพื่อช่วยเหลือด้านจิตใจของผู้ป่วยและผู้สูงอายุ เช่น มุมธรรมะ การนั่งสมาธิ เป็นต้น

งานของสถานีนามัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในครอบครัวเอดส์นี้ ต้องเป็นงานเชิงรุก จึงจะเข้าถึงผู้สูงอายุได้ เนื่องจากผู้สูงอายุไม่ค่อยเดินทางไปสถานีนามัยนอกจากยามเจ็บป่วยเล็กๆ น้อย ๆ เมื่อมีการเยี่ยมบ้าน ผู้สูงอายุมักจะพูดว่า “คิดว่าจะไปหาที่นามัยอยู่เหมือนกัน” เป็นต้น และในความเป็นจริง ผู้สูงอายุต้องการการสนับสนุนทางด้านจิตใจ อันเกิดจากความวิตกกังวลเรื่องลูกหลานป่วยมากกว่าที่จะคำนึงถึงการดูแลการเจ็บป่วยของตนเอง

ข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่สถานีนามัยที่ควรมีการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มผู้สูงอายุหรือกลุ่มผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

- องค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ ความเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่างๆ ให้แก่กลุ่มผู้มีปัญหาต่างๆ โดยฝ่ายอนามัยเป็นผู้ช่วยประสานงานหรือเป็นผู้สนับสนุน

- ควรมีการขยายงานด้านการพัฒนาสุขภาพจิตแก่ประชาชน ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานสาธารณสุขเองหรือองค์กรในชุมชนก็ได้

- ชาวบ้านในชุมชนควรจะมีส่วนช่วยเหลือกันเอง ผู้มีฐานะดีควรแบ่งปันสิ่งที่ตนมีมาให้ผู้มีความทุกข์ยาก ยากจน เช่น การช่วยเหลือเงินเป็นกองทุนหรือมูลนิธิของหมู่บ้าน เพื่อทำงานด้านการช่วยเหลือเพื่อนชาวชุมชนเดียวกับตนเอง

- ความเห็นที่เป็นประเด็นสำคัญที่ฝ่ายอนามัยเสนอมา คือ การช่วยเหลือให้ผู้เดือดร้อนในรูปของการให้เงินเปล่า ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร บางส่วนมีการนำเงินไปใช้สุรุ่ยสุร่าย ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ให้เงิน เป็นต้น

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริการด้านสาธารณสุข คือ บริการทางสังคมจากเอดส์ตำบล ซึ่งเป็นส่วนงานที่อยู่ภายใต้การบริหารของ อบต. มีงบประมาณสำหรับทำกิจกรรมในแต่ละปี แต่การทำงานของเอดส์ตำบลของตำบลแม่แฝกใหม่เน้นทำงานอบรมให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์และการป้องกันเอดส์ มากกว่างานสวัสดิการสำหรับ

ผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยและครอบครัวของผู้ป่วย กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเรื่องนี้จึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเอสดีตำบลแต่อย่างใด

2) บริการจากโรงเรียน

โรงเรียนและครู แม้จะให้บริการด้านการศึกษาเป็นหลัก แต่โรงเรียนก็มีส่วนในการจัดบริการทางสังคมให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในทางอ้อม โรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนนี้คือโรงเรียนสันทรายวิทยาคม ช่วยจัดบริการที่เป็นภาระลดภาระของผู้สูงอายุในการเลี้ยงดูหลาน เช่น ช่วยค่าอาหารกลางวัน ช่วยค่าอุปกรณ์การเรียนและเสื้อผ้าบางส่วน โดยใช้งบประมาณของโรงเรียน และประสานงานขอเงินงบประมาณจากที่ต่าง ๆ เช่น อบต. สถาบันราชภัฏ ฯลฯ จัดกิจกรรมเยี่ยมครอบครัวผู้สูงอายุ ประสานงานในการจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เข้าไปในชุมชน เป็นต้น

นอกจากนั้น โรงเรียนและครูยังมีส่วนในการช่วยเหลือด้านจิตใจให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น ช่วยแนะนำ ปลอบโยนเด็กนักเรียนที่มีปัญหา จัดการรวมกลุ่มเด็กที่มีปัญหาใกล้เคียงกันเพื่อเป็นกำลังใจกันและกัน หรือ ช่วยยกเว้นการเก็บเงินเด็กในการทำกิจกรรมบางอย่าง ให้คำปรึกษาแก่ผู้สูงอายุที่มีปัญหาเกี่ยวกับหลาน ทั้งด้านความประพฤติ ด้านการเรียน และด้านการเงิน

3) บริการจากองค์กรในชุมชน

องค์กรในชุมชนที่ให้บริการผู้สูงอายุกลุ่มนี้ เป็นองค์กรเอกชนและองค์กรประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่

- กลุ่มผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุโดยทั่วไป ซึ่งผู้สูงอายุที่มีลูกหลานป่วยและตายด้วยโรคเอดส์ก็เข้าร่วมกลุ่มนี้เช่นกัน กิจกรรมที่ทำร่วมกันมักเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนกันและกันในด้านจิตใจ เช่น การฟังธรรม การฝึกสมาธิ การพูดคุยแลกเปลี่ยนกันเกี่ยวกับการที่ผู้สูงอายุต้องรับภาระเลี้ยงดูลูกหลาน กิจกรรมการออกกำลังกาย การประดิษฐ์สิ่งของ และการช่วยเหลือเกี่ยวกับยารักษาโรคแก่ผู้สูงอายุ

- กลุ่มฌาปนกิจประจำหมู่บ้าน ให้บริการแก่ชุมชนในแง่การสร้างหลักประกันแก่สมาชิกว่าเมื่อสมาชิกเสียชีวิตไปแล้ว ลูกหลานจะมีเงินทำศพ และอาจมีเงินเหลือเก็บเป็นทุนในอนาคตของลูกหลาน ผู้สูงอายุจำนวนมากเป็นสมาชิกของกลุ่มฌาปนกิจในชุมชน (ตำบล หมู่บ้าน) มากกว่า 1 กลุ่ม ซึ่งทำให้ผู้หมดความกังวลไปได้ระดับหนึ่ง นอกจากการช่วยเหลือเรื่องเงินแล้ว ในการจัดงานศพทุกครั้ง สมาชิกของกลุ่มจะต้องจ่ายเงินสมทบช่วยซื้อข้าวสาร หรือให้เป็นข้าวสารไปช่วยในงานศพด้วย ซึ่งข้าวสารที่เหลือจากการเลี้ยงแขกในงานครอบครัวของผู้ตายก็สามารถนำไปเก็บไว้กิน หรือจะขายต่อเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายก็ได้

- กลุ่มเทียนแห่งชีวิต ปัจจุบันนำโดยพระครูสมุห์วิเชียร คุณธัมโม แห่งวัดเจดีย์แม่ครัว รักษาการเจ้าคณะตำบลแม่แฝกใหม่ กลุ่มเทียนแต่เดิมตั้งขึ้นโดยการนำของสถานีนามัยตำบลแม่แฝกใหม่ ภายหลังพระสงฆ์ได้เข้าไปเป็นแกนนำมากขึ้น สถานีนามัยลดบทบาทลงเป็นผู้ช่วยสนับสนุน

กลุ่มเทียนเป็นการรวมกลุ่มของผู้ติดเชื้อ ผู้สูงอายุและเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ มีการบริหารและการดำเนินงานโดยคณะกรรมการกลุ่ม งานหรือกิจกรรมที่ทำประจำ ได้แก่

- การประชุมผู้ติดเชื้อเป็นประจำทุกเดือน เพื่อรับทราบความเคลื่อนไหวของเรื่องเอดส์ ข่าวสารเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์ ฯลฯ

- ออกเยี่ยมบ้าน เยี่ยมผู้ป่วย เพื่อช่วยเหลือเป็นเงินและสิ่งของ

- ร่วมกันทำกิจกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญ ตักบาตร เลี้ยงพระ โดยขอความร่วมมือจากกลุ่มแม่บ้าน หรือฝึกทำวิปัสสนา

- จัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างกลุ่มเด็ก ผู้ปกครอง ผู้สูงอายุ เช่น ทำดอกมะลิขายในวันแม่ ทำผาง ประทีปขายในเทศกาลลอยกระทง จัดกิจกรรมหารายได้ในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดต้นสอยดาวในงานวัด ทำสมุดบันทึก (Diary) ทำงานฝีมือ งานประดิษฐ์ต่างๆ ฯลฯ

- จัดการอบรมให้ความรู้ทั้งผู้ติดเชื้อ ครอบครัว เยาวชนและประชาชนทั่วไป

- อบรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในการเลี้ยงหลาน

จากการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเอดส์ ทำให้เกิดบริการทางสังคมต่าง ๆ ที่เห็นเป็นรูปธรรมหลายอย่าง เช่น

1) เกิดรายได้เพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้สูงอายุและเด็ก

2) การทำงานเป็นกลุ่มอย่างเข้มแข็งทำให้สามารถขอเงินสนับสนุนจากแหล่งทุนได้ เช่น จากศูนย์ควบคุมโรคติดต่อ ได้เงินเป็นทุนหมุนเวียนในโครงการ “เสริมสร้างกำลังใจและรายได้แก่สมาชิกกลุ่มเอดส์”

3) ประสานงานกับองค์กรชุมชนอื่น ๆ เพื่อขอทุนมาช่วยเหลือ เช่น ขอทุนจากบ้านเด็ก เวียงพิงค์ (สถานสงเคราะห์เด็กของกรมประชาสงเคราะห์) ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กติดเชื้อ ขอทุนจากองค์กรเอกชนต่างประเทศเพื่อช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่เด็ก (ได้ 1 คน) จนกว่าจะจบการศึกษา เจ้าของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเจดีย์แม่ครัวช่วยหาทุนดูแลเด็กได้จำนวนหนึ่ง และมูลนิธิเพื่อการรณรงค์ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กจำนวนหนึ่ง

กลุ่มเอดส์โดยการนำของพระครูสามารถดำเนินกิจกรรมเป็นรูปธรรม ช่วยเหลือผู้ป่วยและครอบครัวได้มาก และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของผู้ป่วยและครอบครัวของผู้ป่วยในระดับสูง พบปัญหาที่ต้องเผชิญหลายประการ เช่น

1) กลุ่มเอดส์ทราบว่ายังมีหน่วยงานอีกมากที่สามารถไปขอความช่วยเหลือได้ แต่ไม่รู้วิธีการติดต่อ ไม่มีช่องทางจะไปติดต่อ ไม่รู้ว่าจะติดต่อกับใคร ไม่รู้ว่ามีหน่วยงานที่ได้ยินมาว่าให้ความช่วยเหลืออยู่ที่ไหน เป็นต้น

2) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น เอดส์ตำบล ซึ่งทำงานด้านการรณรงค์ การดูงาน ฯลฯ เป็นหลัก ไม่สามารถประสานงานให้มาช่วยเหลือดูแลครอบครัวของผู้ติดเชื้อได้

3) การดำเนินงานของกลุ่มเอดส์ใช้ศาลาวัดเป็นที่ทำกิจกรรม ซึ่งปัจจุบันมีกิจกรรมมาก ผู้เข้าร่วมกิจกรรมก็มากขึ้น ทั้งเด็กและผู้ใหญ่แวะเวียนมาพูดคุยกับพระมาก ทำให้สถานที่คับแคบ ทำกิจกรรมไม่สะดวก

ข้อเสนอแนะหรือความต้องการของพระครู ผู้นำกลุ่มเอดส์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการทำกิจกรรม และแก่กลุ่มเป้าหมาย มีหลายประการ เช่น

1) องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ ผู้ป่วย และผู้สูงอายุที่ต้องเลี้ยงหลานอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

2) ชาวบ้านควรมีส่วนช่วยบริจาคเงินและสิ่งของเพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้เดือดร้อนให้มากขึ้น

3) จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุที่พระครูได้รับรู้เมื่อผู้สูงอายุมาปรึกษา หรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็ก ๆ ที่พ่อแม่ตายด้วยโรคเอดส์ ทำให้พระครูต้องการทำโครงการต่างๆ อีกมากมาย เช่น โครงการอบรมด้านจิตใจ ให้ทุกคนรู้จักความสงบด้านจิตใจ โครงการฝึกให้เป็นผู้รู้จักสำรวจตัวเอง ควบคุมตนเอง รวมไปถึงควบคุมการใช้จ่าย ฯลฯ โครงการอบรมปรับพฤติกรรมผู้สูงอายุ ซึ่งบางรายยังมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น กินเหล้า ฯลฯ

4) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเจดีย์แม่ครัว นำโดยนางทองเหรียญ อินต๊ะพันธ์ เป็นศูนย์เด็กเล็กที่รับดูแลเด็กเล็กในตำบล ได้เห็นผลกระทบที่เด็กๆ ได้รับ ทั้งจากการที่พ่อแม่ตนเองตายด้วยโรคเอดส์ และการที่ตนเองติดเชื้อเอดส์จากแม่ จึงได้พยายามประสานงานเพื่อขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ และได้รับเงินจากองค์กรต่างประเทศมาช่วยเหลือเด็กกลุ่มเป้าหมาย และทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตนเอง ได้รู้จักการดำรงชีวิตในสังคม เป็นต้น

จากการทำงานกับเด็กและกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับเอดส์ ทำให้นางทองเหรียญรับรู้สภาพการทำงานขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเอดส์มาก และได้ให้ความเห็นต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ ดังนี้

1) องค์กรบริหารส่วนตำบลแม่แฝกใหม่ควรจะให้ความช่วยเหลือด้านสุขภาพทั้งแก่บุคคลทั่วไปและผู้มีปัญหาหนักกว่านี้

2) สถานีอนามัยตำบลได้ทำงานด้านดูแลสุขภาพผู้ป่วยมาก แต่ผู้สูงอายุที่มีปัญหาเช่นที่กล่าวมายังไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร

นางทองเหรียญให้ข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานด้านสาธารณสุขว่า เกี่ยวกับปัญหาด้านจิตใจของผู้สูงอายุ เป็นปัญหาหนักที่สุด ควรให้การช่วยเหลือด้านจิตใจให้มากขึ้นด้วย

3. เครือข่ายทางสังคม

เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ที่ผู้สูงอายุมีต่อบุคคลที่อยู่รอบตัว หรือที่เกี่ยวข้องด้วย โดยความสัมพันธ์นั้นจะเกิดจากการสื่อสารหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันและกัน เครือข่ายที่อยู่ มีได้มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นและใกล้ชิด ระยะเวลาที่มีความสัมพันธ์กันยาวนาน เครือข่ายและผู้สูงอายุมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน และการติดต่อสื่อสารมีอัตราความถี่มากหรือติดต่อกันบ่อยๆ ถือว่าเป็นเครือข่ายที่มีความหนาแน่นมาก ส่วนเครือข่ายที่มีลักษณะดังที่กล่าวมาน้อย เป็นเครือข่ายที่มีความหนาแน่นน้อย

ส่วนกลุ่มที่เป็นเครือข่ายมีหลายระดับ คือ เครือข่ายหลัก ได้แก่ ครอบครัว ลูกหลาน เครือข่ายรอง ได้แก่ ญาติ เพื่อนฝูง คนรู้จัก คนคุ้นเคย และเครือข่ายขยาย ได้แก่ องค์กร หน่วยงาน ฯลฯ ที่ผู้สูงอายุติดต่อเป็นครั้งคราว

สำหรับผู้สูงอายุกลุ่มนี้ เครือข่ายที่มีความหนาแน่นมาก คือ เครือข่ายหลัก อันหมายถึงครอบครัว โดยเฉพาะลูก เป็นเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนทางสังคมให้แก่ผู้สูงอายุได้ในระดับสูง และสนับสนุนได้แทบทุกด้าน

เครือข่ายที่มีความหนาแน่นรองลงมา คือ เครือข่ายรอง ได้แก่ กลุ่มเพื่อน โดยเฉพาะเพื่อนร่วมชะตากรรม อันได้แก่ กลุ่มหยีน และกลุ่มเพื่อนบ้าน ที่สามารถให้การสนับสนุนทางด้านจิตใจได้ โดยการปลอบ

โยนกัน ปรีกษากัน ฯลฯ รวมทั้งเป็นแหล่งสนับสนุนข้อมูลข่าวสารให้แก่กันและกันในการฟันฝ่าความทุกข์ยากที่ต่างเผชิญร่วมกัน

เครือข่ายที่ห่างไกลจากผู้สูงอายุ คือ เครือข่ายขยาย อันได้แก่หน่วยงานที่ให้บริการต่างๆ ซึ่งในความเป็นจริงสามารถเป็นผู้ให้การสนับสนุนผู้สูงอายุได้มาก แต่ยังขาดการดำเนินการที่เหมาะสมจึงทำให้ผู้สูงอายุพึงพาไม่ได้มากเท่าที่ควร

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาสภาพชีวิตของผู้สูงอายุในครอบครัวที่มีผู้ติดเชื้อ ป่วยและตายโดยโรคเอดส์ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลเชิงลึกโดยการเยี่ยมบ้าน พุดคุยสัมภาษณ์ทั้งผู้สูงอายุจำนวน 10 ราย และสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งสัมภาษณ์บุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุกลุ่มนี้และที่เกี่ยวข้องกับงานด้านเอดส์ในตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ดังจะได้สรุปผลการวิจัย และเสนอแนะดังต่อไปนี้

4.1 บทสรุปผลการวิจัย

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้สูงอายุทั้ง 10 ราย รวมทั้งเครือญาติและลูกหลานของผู้สูงอายุ สรุปสภาพการณ์การใช้ชีวิตของผู้สูงอายุตั้งแต่ก่อนที่ลูกๆ จะเจ็บป่วย จนกระทั่งลูกหลานติดเชื้อ ป่วยและตายไป และในที่สุดผู้สูงอายุต้องรับภาระในการเลี้ยงดูหลาน ดังนี้

4.1.1 สรุปข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

1 สภาพการณ์ของผู้สูงอายุก่อนลูกหลานป่วย

กรณีศึกษาทั้ง 10 ราย ผู้สูงอายุเกือบทั้งหมดมีฐานะค่อนข้างยากจน แต่ทุกคนล้วนยังมีการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข บ้างทำอาชีพรับจ้าง มีรายได้พออยู่ไปวันๆ ใช้ชีวิตเรียบง่าย กินน้อยใช้น้อย ลูกๆ ล้วนมีครอบครัวของตนเอง อยู่รวมกับพ่อแม่บ้าง แยกกันไปอยู่ต่างหากบ้าง ส่วนใหญ่ได้รับเงินช่วยเหลือจุนเจือจากลูกๆ มีชีวิตอยู่อย่างสบาย บางคนไม่ต้องทำงานแล้ว เนื่องจากลูกๆ ช่วยกันเลี้ยงดู ตายายเพียงช่วยเฝ้าบ้าน ช่วยเลี้ยงหลานให้ โดยค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูดูแลหลาน พ่อแม่ของหลานเป็นผู้รับผิดชอบทั้งสิ้น ผู้สูงอายุบางคนถึงกับกล่าวว่าช่วงชีวิตก่อนที่เอดส์จะเข้าสู่ครอบครัวตนเองนั้น “เป็นช่วงชีวิตที่ดีที่สุด” ของตนด้วย

2 ผู้สูงอายุกับลูก ๆ ยามเจ็บป่วย

เมื่อลูกๆ ติดเชื้อและปรากฏอาการป่วย ผู้สูงอายุบางส่วนย้ายจากครอบครัวของลูกที่ดูแลตนเองอยู่ ไปอยู่บ้านลูกที่ป่วย เพื่อช่วยดูแลรักษาพยาบาลลูก และช่วยเหลือหลาน แต่บางส่วนซึ่งเป็นส่วนใหญ่วางลูกๆ ทั้งลูกชาย ลูกสาว ลูกสะใภ้ ลูกเขยกลับมาอยู่กับตน (ส่วนใหญ่ลูกๆ เป็นฝ่ายย้ายกลับไปอยู่กับพ่อแม่ เมื่อรู้ตัวว่าติดเชื้อและป่วย) ลักษณะเช่นนี้ ก่อผลกระทบต่องานผู้สูงอายุหลานประการ ได้แก่

1) ผลกระทบด้านร่างกาย ผู้สูงอายุทุกคนต้องเหน็ดเหนื่อยต่อการดูแลรักษาพยาบาล พาไปหาหมอ หุงหาอาหาร ป้อนข้าวป้อนน้ำ ผลัดเปลี่ยนเสื้อผ้า ทำความสะอาดและปรนนิบัติประคบประหงมด้วยประการต่างๆ โดยผู้สูงอายุทุกคนกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าทำไป “ด้วยความรัก ความสงสารอย่างแท้จริง” “ไม่

รู้สึกรังเกียจ ไม่หวาดกลัวใดๆ” และ “ด้วยตระหนักสำนึกตลอดเวลาว่า หากพ่อแม่ไม่ทำหน้าที่ดูแลลูกแล้ว ใครจะทำ” ฯลฯ ภาระหน้าที่ต่างๆ แม้ทำด้วยความเต็มใจ ล้วนส่งผลให้ผู้สูงอายุ ซึ่งก่อนหน้านี้ส่วนใหญ่ “อยู่อย่างสุขสบายดีแล้ว” ต้องเป็นภาระ ต้องเหน็ดเหนื่อยเพิ่มขึ้นอีกมากมาย จนผู้สูงอายุพากันรำพึงรำพันว่า “ไม่มีอะไรจะเปรียบได้” ทั้งเป็นความเหน็ดเหนื่อยอันเนื่องจากความชรา เรี่ยวแรงถดถอยของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วยมีอาการคนแก่ ปวดหลังปวดกระดูกอยู่ก่อนแล้ว

2) ผลกระทบด้านจิตใจ การได้เห็นลูกหลานติดเชื้อ ล้มป่วยและตายด้วยโรคที่ร้ายแรง ได้พบยาบาลใกล้ชิด ได้เห็นสภาพที่น่าสังเวช น่าสงสารของลูกๆ อันเป็นที่รัก ก่อความทุกข์ โทรมนัสอย่างใหญ่หลวงแก่พ่อแม่ผู้แก่ชรา จน “ไม่สามารถบรรยายได้ถูก” “ทุกข์ใจแสนสาหัส” “ถ้าเปลี่ยนได้ ก็อยากป่วยและตายแทนลูก” โดยเฉพาะในครอบครัวที่สูญเสียลูกที่เป็นหลักแก่ครอบครัว เป็นที่พึ่งพิงของตายาย จะเกิดความรู้สึก “หดหู่ ท้อแท้ สิ้นหวัง หมดกำลังใจ” บางคนทุกข์ระทมใจ “ร้องไห้จนไม่รู้จะร้องอย่างไร” ฯลฯ

3) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ การเจ็บไข้ได้ป่วยของลูกๆ ส่งผลถึงภาวะเศรษฐกิจของผู้สูงอายุหลายด้าน

- สำหรับกรณีที่ลูกๆ เคยส่งเสียพ่อแม่อยู่ การเจ็บไข้ได้ป่วยทำให้ภาวะนี้สะดุดลงผู้สูงอายุขาดรายได้ส่วนนี้ไป ผลที่ตามมาคือ ผู้สูงอายุต้องเริ่มประกอบอาชีพอีกครั้ง ส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างทั่วไปตามแต่จะมีงาน และสุขภาพเอื้ออำนวย ซึ่งการที่ต้องตกอยู่ในสภาพที่ต้องมีรายได้ประจำแน่นอนอีกครั้งเมื่ออายุมากขึ้น เป็นความยากลำบากยิ่ง รายได้ที่หามาได้เหล่านั้น ต้องใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว รวมทั้งรักษาพยาบาลลูกๆ ด้วย

- การเจ็บป่วยของลูกๆ ล้วนต้องใช้เงินจำนวนมาก ผู้สูงอายุบางรายต้องสูญเสียอาชีพเนื่องจากต้องนำเงินที่มีมารักษาลูก จนขาดเงินหมุนเวียนประกอบอาชีพ (เลี้ยงหมู ฯลฯ) ทำให้สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวยากลำบากยิ่งขึ้น

4) ผลกระทบด้านสังคม ในระยะแรกของการระบาดของโรคเอดส์ในตำบลแม่แฝกใหม่ ซึ่งเป็นระยะที่ความเข้าใจเรื่องเอดส์ยังไม่แพร่หลายนัก ครอบครัวที่มีผู้ติดเชื้อและป่วย จะถูกมองจากชาวบ้านด้วยสายตารังเกียจ หวาดกลัว ไม่ไว้วางใจ ครอบครัวของผู้สูงอายุหลายรายได้รับผลกระทบจากสิ่งเหล่านี้ บางรายสูญเสียอาชีพไป เช่น ผู้สูงอายุที่มีอาชีพรับเลี้ยงเด็กตอนกลางวัน ไม่มีผู้ปกครองนำเด็กมาฝากเลี้ยงอีก เปลี่ยนไปทำอาหารขายก็ไม่มีใครซื้อ ฯลฯ หรือการถูกมอง การถูกขูข่มขู่จากชาวบ้านเมื่อเห็นผู้สูงอายุที่ลูกหลานเป็นเอดส์ไปร่วมงานชุมชนหรืองานบุญต่าง ๆ บางรายถูกพูดจากระทบกระเทือน เยาะเย้ยไปถึงลูกที่ป่วยว่า ลูกทำตัวไม่ดี ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ก่อความเจ็บช้ำน้ำใจแก่ผู้สูงอายุอย่างใหญ่หลวง แม้เมื่อกาลเวลาผ่านไป ความเข้าใจเรื่องเอดส์มีมากขึ้น ชาวบ้านยอมรับได้มากขึ้น แต่ความรู้สึกโกรธแค้นสังคมในใจของผู้สูงอายุบางรายยังไม่ลบเลือนไปแต่อย่างใด

3. ผู้สูงอายุกับหลานกำพร้า

เมื่อลูกๆ ที่ป่วยล้มตายไป ทั้งหลานกำพร้าไว้ให้ปู่ย่าตายาย (ส่วนใหญ่เป็นตายาย) เลี้ยงดู ส่งผลกระทบถึงสภาพต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ ดังนี้

1) ผลด้านร่างกาย ผู้สูงอายุที่เลี้ยงหลานหลังจากพ่อแม่ของหลานตายไปทุกคนต้องหันกลับมา “ทำมาหากิน” เพื่อให้มีรายได้ประจำ และต้องมีย่างพอเพียง สิ่งตามมา คือ ความเหน็ดเหนื่อย เหนื่อยยากในการต้องทำงาน ผู้สูงอายุที่เป็นกรณีศึกษา มีสามีภรรยาเพียงคู่เดียวที่อายุต่ำกว่า 60 (59 และ 58 ปี) อีก 6 คู่ อายุตั้งแต่ 57 – 69 ปี อายุเฉลี่ย 64 ปี ที่เหลืออีก 3 ครอบครัว อายุระหว่าง 73 – 77 ปี และมี 2 ครอบครัวที่เหลือแต่ยายเพียงฝ่ายเดียว การต้อง “ทำมาหากิน” สำหรับผู้สูงอายุวัยนี้ เป็นความทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง ด้วยสมรรถภาพทางกายล้วนถดถอยไปอย่างมากแล้ว บางรายเป็นลมหน้ามืดเป็นประจำ บางรายตาฝ้าฟางมองไม่ค่อยเห็น บางรายเป็นโรคหัวใจทำงานหนักไม่ได้ หลายรายปวดเมื่อยตามข้อ เคลื่อนไหวลำบาก บางรายเจ็บปวดทรมานจน “ถ้าเจ็บปวดอย่างนี้ ยากขอตายดีกว่า” บางรายถึงกับบอกว่าแม้มีคนเอาเงินทองใส่รถบรรทุกมาให้ไปขนเข้าบ้านเอง “ก็จะไม่ออกไปเอา จะปล่อยให้คนอื่นมาเอาไปตามใจ ใครอยากได้ก็เอาไป” ด้วยความที่ตนทรมานจากความเจ็บปวดตามร่างกาย

แม้ในการต้องดูแลจัดหาอาหารให้หลาน หลายรายรำพึงว่า ลำพังตายายกินกันไปมาก “มีก็กิน ไม่มีก็ไม้กิน” แต่เมื่อมีหลานมาอยู่ด้วย “ถึงเวลากินก็ต้องลุกมาทำให้อาหารกิน” ยามป่วยลุกมาทำกับข้าวไม่ได้ หลานต้องกินข้าวกับน้ำปลา “ก็ต้องแอบร้องไห้ด้วยความสงสารหลาน” เป็นต้น

2) ผลด้านจิตใจ ผู้สูงอายุที่เลี้ยงหลานทุกคน มีความวิตกกังวลในชีวิตอยู่เพียงเรื่องเดียว คือเกี่ยวกับหลาน หลายรายมีชีวิตอยู่เพื่อหลาน บางราย “ไม่กลัวตาย แต่จำต้องอยู่เพราะต้องเลี้ยงหลาน” บางราย “ถ้าตายได้ก็อยากตาย แต่ตายไม่ได้ จะต้องพยายามอยู่ให้ได้ เพราะลูกที่ป่วยและหลานต้องพึ่งพาตนเอง” บางรายท้อแท้หมดกำลังใจ แต่ต้องทำใจให้เข้มแข็ง “เพราะต้องช่วยดูแลเลี้ยงหลาน” ฯลฯ

ความวิตกกังวลของผู้สูงอายุที่มุ่งมาที่หลานทั้งหมดเหล่านี้ จำแนกเป็นความกังวลใจหลายด้าน เช่น กลัวเลี้ยงหลานไม่ดี กลัวหลานจะเป็นอันตรายจากสภาพแวดล้อม จากคนที่มุ่งทำร้าย กลัวตายไปก่อนที่หลานจะโต ไม่มีใครเลี้ยงดูต่อ กลัวหลานว่าเหว่ น้อยใจเนื่องจากเป็นกำพร้า กลัวหลานมีอะไรไม่เท่าเทียมคนอื่น อันอาจจะเป็นทางให้หลานไปลักขโมย วิตกกังวลเกี่ยวกับการเรียนของหลาน สอนการบ้านหลานไม่ได้ และที่วิตกกังวลมากที่สุด โดยเฉพาะยามที่หาเงินไม่ได้ คือ กลัวหลานจะไม่มีอะไรกิน ไม่มีเงินไปโรงเรียน ฯลฯ

4. สิ่งที่สูงอายุต้องการจากสังคม

จากสภาพการณ์ที่สูงอายุต้องเผชิญ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความต้องการในประเด็นหลัก ๆ เพียง 2 ประเด็น คือ

1. ความต้องการเพื่อหลาน ต้องการให้หลานมีหลักประกันว่าจะได้เรียนหนังสือจนกว่าจะมีอาชีพทำงานได้ มีหลักประกันการรักษาพยาบาลยามหลานเจ็บป่วย
2. ความต้องการเพื่อตนเอง ซึ่งจะส่งผลไปถึงหลาน คือ ต้องการมีรายได้แน่นอนเพื่อจะได้มีเงินไปเลี้ยงดูหลานได้อย่างสบายใจ

4.1.2 สรุปข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม บริการทางสังคมและเครือข่ายทางสังคม

1 การสนับสนุนทางสังคม

ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

- การสนับสนุนจากครอบครัวและเครือญาติ โดยเฉพาะลูกๆ เป็นการสนับสนุนทั้งด้านการเงิน สิ่งของ อาหาร กำลังใจและข้อมูลข่าวสาร
- การสนับสนุนจากเพื่อนบ้าน เป็นการสนับสนุนด้านกำลังใจ ความเข้าใจ ความช่วยเหลือ สิ่งของ
- การสนับสนุนจากเพื่อนร่วมชะตากรรม คือ สมาชิกกลุ่มเทียบ ให้กำลังใจ สนับสนุนซึ่งกันและกันด้านการหารายได้
- การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ซึ่งจำแนกเป็นองค์กรสาธารณสุข องค์กรสังคมสงเคราะห์ สถานศึกษา

องค์กรด้านสาธารณสุข ได้แก่ โรงพยาบาลและสถานอนามัย ได้รับบริการด้านสุขภาพและการรักษาโรค เช่น บัตรทอง บัตร สปร.

องค์กรด้านสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ ประชาสงเคราะห์ สถานสงเคราะห์ ได้รับเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพ เงินสงเคราะห์เด็กที่ติดเชื้อเอชไอวี

สถานศึกษาหรือโรงเรียน ให้การสนับสนุนด้านอาหารกลางวัน ซึ่งช่วยลดภาระของผู้สูงอายุได้บางส่วน นอกจากนั้น เป็นการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การเรียน หนังสือ ฯลฯ

- การสนับสนุนจากองค์กรเอกชน ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็กของครูแดง ช่วยหาเงินสงเคราะห์ครอบครัวที่มีเด็กติดเชื้อเอชไอวีจากแหล่งเงินทุนต่างประเทศ

- การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ได้แก่ พระ เป็นการสนับสนุนด้านกำลังใจ และเสริมพลังความเข้มแข็งให้ครอบครัวเอชไอวีโดยมีกิจกรรมการหารายได้เป็นสื่อสร้างความเข้มแข็ง

2. บริการทางสังคม

- บริการด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะจากภาครัฐ ผู้สูงอายุมีโอกาสได้ไปใช้บริการมากที่สุด แต่ส่วนใหญ่ไม่พึงพอใจต่อบริการระดับพื้นฐานที่รัฐจัดให้ในท้องถิ่น หันไปพึ่งบริการจากโรงพยาบาลในเมืองหรือโรงพยาบาลเอกชน

- บริการด้านการสงเคราะห์

บริการจากประชาสงเคราะห์ ผู้สูงอายุส่วนน้อยจะได้รับ บางรายไปขอก็ไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือถูกปฏิเสธ (ประชาสงเคราะห์อาจจะมีความคิดว่าต้องช่วยเหลือคนที่ลำบากที่สุดก่อน หากดูแลยังไม่ลำบากที่สุด หรือเคยได้รับความช่วยเหลือมาแล้วก็กระจายไปให้คนอื่น)

บริการจากโรงเรียน ส่วนใหญ่จะได้รับบริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การช่วยค่าอาหารกลางวัน การยกเว้นค่าเล่าเรียนหรือให้ผ่อนชำระ และการช่วยด้านอุปกรณ์การเรียน ฯลฯ

- บริการจากชุมชน

สำหรับชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษา พระปิ่นผู้นำชุมชนที่จัดบริการโดยตรงให้แก่กลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ และครอบครัวมากที่สุด จัดบริการและให้การสนับสนุนทั้งกำลังใจ การรวมตัวสร้างอาชีพและรายได้ ฯลฯ

ส่วนกำนันผู้ใหญ่บ้าน อบต. ยังไม่มีบทบาทในการให้บริการแก่คนกลุ่มนี้ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าผู้นำชุมชนกลุ่มนี้ไม่สนใจและไม่ให้ความเป็นธรรมกับชาวบ้าน โดยเฉพาะเรื่องการแจกของ การคัดเลือกคนรับเบี้ยยังชีพ ฯลฯ

3 เครือข่ายทางสังคม

จากการสนับสนุนทางสังคมและบริการทางสังคมที่จัดในชุมชน ชี้ให้เห็นลำดับความสำคัญของเครือข่ายทางสังคมที่ผู้สูงอายุมีอยู่ ดังนี้

- เครือข่ายที่มีความสัมพันธ์หนาแน่นกับกลุ่มผู้สูงอายุมากที่สุด คือ เครือข่ายของครอบครัว โดยเฉพาะลูก เป็นเครือข่ายที่แสดงว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาตั้งแต่ต้น การที่ลูกดันดันกลับไปหาพ่อแม่เมื่อป่วย พี่น้องช่วยดูแลรักษาพยาบาลเท่าที่จะสามารถทำได้ ต่อเนื่องมาจนช่วยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเลี้ยงหลาน แสดงถึงความหนาแน่นของความสัมพันธ์ในระดับมาก อีกประการหนึ่งที่เห็นได้ชัด คือ การที่ลูกๆ ช่วยเลี้ยงดูพ่อแม่ก่อนจะเกิดการเจ็บป่วย จนพ่อแม่ส่วนใหญ่มีชีวิตที่สุขสบายตามอัตภาพ ก็สนับสนุนความสำคัญของเครือข่ายนี้อของผู้สูงอายุที่เป็นกรณีศึกษาด้วย

ส่วนเครือข่ายในระดับรองลงมา เช่น เครือข่ายขยาย ซึ่งอาจหมายถึงบริการทางสังคมต่าง ๆ กลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์น้อย อันเนื่องมาจากสาเหตุ 2 ประการหลัก คือ

1. บริการที่จัดไม่เอื้ออำนวยต่อผู้ที่ต้องการรับบริการ ไม่ครอบคลุมไม่ต้องไป (งบประมาณของเอดส์ตำบลเน้นการให้ความรู้มากกว่าการช่วยเหลือสร้างคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยและครอบครัว เป็นต้น) หรือผู้ให้บริการไม่ตระหนักถึงความต้องการของผู้รับบริการ ไม่ศึกษาข้อมูล ไม่รู้ข้อเท็จจริง ไม่รู้สภาพความเป็นจริง ฯลฯ

2. บริการที่เป็นที่ต้องการอยู่ห่างไกล ผู้รับบริการเข้าไม่ถึง การไปใช้บริการต้องใช้เงินมาก เป็นต้น

4.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ทั้งในส่วนของการศึกษาข้อมูลจากผู้สูงอายุและครอบครัว และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. จากข้อเสนอแนะของหลายฝ่ายให้องค์การบริหารส่วนตำบลได้ทำหน้าที่ในการดูแล สวัสดิภาพของประชาชนอย่างทั่วถึงให้มากกว่านี้ รัฐบาลควรมีนโยบายและมาตรการที่เน้นให้องค์การบริหารส่วนตำบลได้ทำหน้าที่ดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ

2. กระทรวงมหาดไทยควรมีการทำความเข้าใจ กับองค์การบริหารส่วนตำบลในลักษณะของการ สัมมนาอย่างต่อเนื่อง และมีการติดตามการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างเป็นระบบ เพื่อกระตุ้น ให้องค์การบริหารส่วนตำบลได้มีการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนได้จริง

3. รัฐบาลควรมีนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องประชาสัมพันธ์และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงภาระ หน้าที่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลพึงมีให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะงานด้านสวัสดิการสังคม

บรรณานุกรม

- ชัยวัฒน์ วงษ์อาสา. 2539. ผลการฝึกอบรมที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2542. "โครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Nets) ความหมาย แนวคิด ทฤษฎี บทบาท และความสำคัญต่อสังคม", การสำรวจความรู้เชิงแนวคิด ทฤษฎี บทบาทและความสำคัญต่อสังคมของโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นิภาวรรณ กิริยะ. 2534. การเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของสตรีโสดและสตรีที่สมรสแล้ว ที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไปในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยา). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภากร โกมลมิศร์. 2544. การศึกษาความต้องการ แรงจูงใจและการเห็นคุณค่าในตนเองของประชาชนยากจนในชุมชนมหาวงษ์ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. สารนิพนธ์. สส.ม. (การจัดการโครงการสวัสดิการสังคม). สมุทรปราการ : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- เมธี ครองแก้ว. 2543. "การเปลี่ยนแปลงในภาวะความยากจนและความไม่เท่าเทียมในการกระจายรายได้ในประเทศไทย ปี 2531 - 2541," เอกสารประกอบการประชุมระดับชาติเรื่อง การวิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของคนจนดักดาน (Ultra Poor). กรุงเทพมหานคร : สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศศิธร ไชยประสิทธิ์. 2541. การดำเนินงานด้านเอดส์ขององค์การพัฒนาเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย : กรณีศึกษาภาคเหนือ. สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. 2534. แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาพร อนันต์คุณุภากรณ์. 2539. ปัจจัยคิดสรรและความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของมารดาหลังคลอดที่ทารกถูกแยกไปเพื่อการดูแลรักษา. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (วิชาการพยาบาลมารดาและทารก). นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมภพ บุญนาค และคณะ. 2539. "สถานการณ์เอดส์และแนวโน้ม (ประสพการณ์จากการทำงานทางภาคเหนือ)", ยุทธศาสตร์และความร่วมมือในการทำงานด้านเอดส์ภาคอีสาน. เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการ. สุรินทร์ : มูลนิธิพัฒนาอีสาน.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุปราณี แก้วเพชร. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ : ศึกษากรณีชุมชนตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์. สส.ม. (สาขาการจัดการโครงการสวัสดิการสังคม). สมุทรปราการ : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- สุพัศตรา แก้วประดิษฐ์. 2535. ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมกับการดูแลสุขภาพตนเองของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงงานร่วมแสงพัฒนา อุตสาหกรรม. วิทยานิพนธ์ สส.ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิพุธ พูลเจริญ และคณะ. 2539. "สวัสดิการสังคมสำหรับผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยโรคเอดส์และครอบครัว", สรุปรายงานการสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข.
- องค์การบริหารส่วนตำบล. 2544. แผนพัฒนาตำบล. เชียงใหม่.
- อภิรดี ธรรมมาธิกุล. 2541. การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการเด็กกำพร้าที่มีมารดาเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ จังหวัดเชียงใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนสันป่าตอง. วิทยานิพนธ์ สส.ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาคผนวก

ผนวก ก : กรณีศึกษาผู้สูงอายุ

รายชื่อกรณีศึกษา

- กรณีที่ 1 นางสาวใจ (นามสมมติ)
- กรณีที่ 2 นายหล้า - นางน้อย (นามสมมติ)
- กรณีที่ 3 นายบุญมี (นามสมมติ)
- กรณีที่ 4 นายใหม่ - นางนวล (นามสมมติ)
- กรณีที่ 5 นายบุญ- นางแก้ว (นามสมมติ)
- กรณีที่ 6 นายสิงห์ทอง - นางจันทร์ (นามสมมติ)
- กรณีที่ 7 นายเสา - นางสาว (นามสมมติ)
- กรณีที่ 8 นายคำ - นางใบ (นามสมมติ)
- กรณีที่ 9 นายเอียด - นางมา (นามสมมติ)
- กรณีที่ 10 นายจวง - นางดี (นามสมมติ)

กรณีที่ 1 นางสาวใจ (นามสมมติ)

นางสาวใจ อายุ 73 ปี สามีเสียชีวิตแล้ว ปัจจุบันอยู่อาศัยในบ้านของตนเองกับหลาน 2 คน รวมเป็น 3 คน ลูกคนอื่น ๆ ปลูกเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกัน

นางสาวใจมีลูกหลายคนแต่แยกครอบครัวกันไป บางคนอยู่ต่างจังหวัด สามีที่เสียชีวิตไปเคยเป็นภารโรง มีรายได้ประจำ ส่วนตนเองไม่มีอาชีพหลักมาแต่ดั้งเดิม มีแต่เพียงการปลูกผักกินเอง – ขายบ้าง มีรายได้เล็กน้อย ซึ่งในอดีตชีวิตไม่เดือดร้อน ปัจจุบันก็ยังไม่ได้ทำอาชีพอะไร มีรายได้ทางเดียวคือจากลูกสาว 2 คนที่อาศัยอยู่ใกล้กันเดือนละ 700 – 1,000 บาท

การดำเนินชีวิตและความยากลำบากอันเกิดจากการมีสมาชิกในครอบครัวป่วยและตายด้วยโรคเอดส์

ครอบครัวนางสาวใจเริ่มมีปัญหาทางเศรษฐกิจเมื่อสามีป่วยและเสียชีวิต ซึ่งทำให้เงินที่มีอยู่หมดไป แต่มีปัญหาที่ยากลำบากขึ้นเมื่อลูกสาวและลูกเขยซึ่งเคยแยกครอบครัวออกไปป่วยด้วยโรคเอดส์ และกลับมาขออาศัยอยู่ด้วยเพื่อรักษาตัว ซึ่งตนเองและพี่น้องคนอื่น ๆ ก็ช่วยกันรักษาดูแลทั้งลูกสาวและลูกเขยจนเสียชีวิต และเงินที่เคยมีอยู่ก็หมดลงด้วย

เมื่อลูกสาวและลูกเขยเสียชีวิต นางสาวใจต้องรับภาระในการเลี้ยงดูหลานชาย 2 คน (อายุ 13 และ 10 ปี) ซึ่งตนเองต้องรับภาระเลี้ยงดูประหนึ่งว่าเป็นแม่แท้ๆ ของเด็ก ภาระที่เกิดขึ้น ได้แก่

- ค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียน
- ค่าใช้จ่ายในการไปเรียน เช่น อาหาร ค่าขนม ค่าเดินทาง ค่าเครื่องแต่งกาย เสื้อผ้าทั่วไปและเครื่องแบบนักเรียน ค่าอุปกรณ์การเรียน รวมทั้งค่าเรียนพิเศษ เช่น ค่าเรียนคอมพิวเตอร์ ฯลฯ
- ค่ารักษาพยาบาลยามเจ็บป่วย (หลานชายคนเล็กมีโรคประจำตัว คือ โรคเกร็ดเลือดต่ำ ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการไปตรวจเลือดและค่ายาทุกเดือน รวมทั้งค่าเดินทางไปสถานพยาบาลด้วย)

นอกจากภาระที่เป็นค่าใช้จ่ายแล้ว ภาระเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันก็เพิ่มขึ้นหลายประการ ได้แก่

- การดูแลเรื่องการกินการอยู่ของหลาน ต้องจัดเตรียมอาหารให้หลานกินทุกมื้อและอย่างพอเพียง โดยใช้เงินที่ลูกสาวให้มา อยากให้หลานกินอิ่ม กินอร่อย ซึ่งหากไม่มีหลาน ตนเองจะกินเพียงนิดๆ หน่อยๆ ก็ได้
- การดูแลและอบรมเรื่องความประพฤติ เนื่องจากหลานชายกำลังย่างเข้าสู่วัยรุ่น กลัวว่าจะมีปัญหาความประพฤติเนื่องจากในสภาพแวดล้อมมีเด็กที่มีความประพฤติไม่ดีอยู่มาก จะสอบถามหลานเสมอว่าไปมั่วสุมกับคนต่างๆ บ้างหรือไม่ โดยเฉพาะการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งอาจจะทำให้ติดเอดส์ ซึ่งหลานก็บอกว่า การเห็นตัวอย่างความทุกข์ทรมานของพ่อแม่ซึ่งตายด้วยโรคเอดส์ทำให้เขาไม่ต้องการพบกับสภาพเช่นนั้น และบอกด้วยว่ารักยายมาก ไม่อยากให้ยายเสียใจหรือเสียตัวเขาไปด้วยเรื่องแบบนี้

- การพยายามให้หลานได้มีสิ่งต่าง ๆ ทัดเทียมคนอื่น เช่น การได้กินขนม ได้ใส่เสื้อผ้า เช่น เครื่องแบบลูกเสือ ซึ่งตนเองไม่สามารถซื้อให้ใส่ได้ ต้องไปยืมของหลานคนอื่น ๆ มาให้ใส่ รวมทั้งสิ่งของอื่น ๆ โดยนางสมใจ หวันเกรงว่า หากหลานขาดแคลนสิ่งต่างๆ มากๆ กลัวจะไปลักขโมยเข้ามา ซึ่งทำให้นางสมใจวิตกกังวลไปต่างๆ นานา

ในส่วนของนางสมใจเอง ปัญหาที่นางสมใจเผชิญอยู่ ที่เป็นปัญหานหนักๆ มีหลายประการ เช่น

- ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เป็นปัญหาอันเกิดจากการที่ตนเองไม่มีรายได้ มีเพียงเงินช่วยเหลือที่ลูกสาวให้เป็นค่าเลี้ยงดูแม่ แต่เมื่อมีหลานมาอยู่ด้วย ก็ต้องใช้เงินจำนวนนี้เลี้ยงหลาน ในกรณีที่เงินไม่พอจึงจะขอเพิ่ม ซึ่งแม้ลูกๆ จะเต็มใจ แต่ตนเองจะเกรงใจลูกๆ มาก

- ปัญหาความรู้สึกคับข้องใจ เกิดจากการที่ต้องรบกวนลูก ๆ ด้านค่าใช้จ่าย ทำให้นางสมใจรู้สึกไม่สบายใจ รู้สึกว่าตนรบกวนลูกๆ มาก เพราะลูกทุกคนก็มีลูกของเขาเองต้องเลี้ยงดู มีภาระในครอบครัวของเขาเองต้องรับผิดชอบ ประกอบกับลูกเขยคนเล็กก็ตกงาน ทำให้ทุกคนก็ลำบากเดือดร้อนเหมือนกัน

- ปัญหาสุขภาพของตนเอง นางสมใจมีปัญหาสุขภาพ คือ เป็นลมหน้ามืดเป็นประจำ ไม่มีแรงทำให้วิตกกังวลมาก บางครั้งไม่สบาย ลูกขึ้นมาทำกับข้าวไม่ได้ หลานๆ ต้องกินข้าวคลุกน้ำปลา ซึ่งทำให้นางสมใจรู้สึกสะเทือนใจจนต้องแอบร้องไห้ด้วยความสงสารหลาน

ปัญหาหรือภาระต่างๆ ที่นางสมใจแบกรับอยู่ ลูกสาวและลูกเขยของนางได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าเต็มใจให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะสามารถช่วยได้ เช่น พี่สาวช่วยส่งอาหารไปให้ ตนเองช่วยซักเสื้อผ้า สอนการบ้านให้หลาน ฯลฯ ส่วนหลานๆ ก็รักทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่รังเกียจ อยากช่วยรับมาเลี้ยงดู แต่ยายรักหลานมากผูกพันกับหลานมากกว่า จึงยังให้ยายรับภาระเลี้ยงดูต่อไป และรู้ด้วยว่ายายเกรงใจลูกทุกคน ไม่ค่อยอยากมารบกวน และยืนยันว่าสิ่งที่ตนทุกข์ของยายมากที่สุด คือ การดูแลสุขภาพและการเจ็บป่วยของหลานชายที่มีโรคประจำตัว ซึ่งทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษามาก นอกจากนั้น ก็เป็นความห่วงใยในอนาคตของหลาน

ในส่วนของอนาคตของหลาน ผู้ที่เป็นน้ำสาวและน้ำเขยและญาติคนอื่นๆ ของเด็กยืนยันว่า จะช่วยเหลือดูแลหลานให้ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้

ปัญหาการดำรงชีวิตและการอยู่ในสังคม

ในชุมชนที่นางสมใจอาศัยอยู่มีความเข้าใจในปัญหาเอดส์ ดังนั้น นางสมใจจึงยังเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้ทุกอย่าง ไม่มีผู้ใดรังเกียจเด็ดจันท์ กิจกรรมที่ไปร่วมเป็นประจำ ได้แก่

- การไปร่วมกิจกรรมในชมรมผู้สูงอายุ

- การไปร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเทียน ได้พบปะพูดคุยกับผู้มีปัญหาใกล้เคียงกัน ได้เล่าทุกข์สุขให้กันฟัง ช่วยปลอบใจกันและกัน

- การไปวัด ไปร่วมงานบุญต่างๆ พยายามทำหรือไปให้สม่ำเสมอ ด้วยเกรงว่า เมื่อตนเองมีปัญหาบ้าง ชาวบ้านจะไม่มาให้ความช่วยเหลือตนเอง

ปัญหาด้านการรับบริการทางสังคม

นางสมใจไม่ได้ไม่ปัญหาเป็นการเฉพาะในการไปรับบริการสังคม เนื่องจากไม่ได้รับบริการมากนัก และไม่ค่อยรู้อะไรมาก แต่มีความเห็นว่า การให้ความช่วยเหลือคนทุกข์ยากควรให้ทั่วถึงและเป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไม่ควรมองเฉพาะสภาพภายนอกที่เห็นด้วยตา เช่น เห็นว่าการมีบ้านเป็นของตนเอง คนนั้นน่าจะไม่มีปัญหาเรื่องการเงิน เป็นต้น

ความช่วยเหลือที่ต้องการหรือขอเรียกร้อง

นางสมใจแสดงความคิดเห็นหลายประการถึงสิ่งที่ควรมี หรือสิ่งที่ตนต้องการ เช่น

- ผู้นำชุมชนควรดูแลประชาชนอย่างใกล้ชิด ควรมีการเยี่ยมเยียน ได้ถามทุกข์สุข จะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความยากลำบากของชาวบ้านอย่างแท้จริง เมื่อมีความช่วยเหลือใด ๆ เข้ามาในชุมชน ก็จะสามารถช่วยได้ตรงกับความต้องการและทั่วถึง

- ต้องการการดูแลหรือได้ถามทุกข์สุข หรือการเยี่ยมเยียน เพราะการช่วยเหลือจากสังคม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่มีต่อคนทุกข์ยากลำบาก จะส่งผลให้พวกเขามีกำลังใจ อบอุ่นใจว่าสังคมมองเห็นความลำบากของตนเอง ไม่ใช่แค่ครอบครัวและญาติเท่านั้นที่ช่วยเหลือกันไป

- ในส่วนความช่วยเหลือที่ต้องการให้มุ่งไปที่หลาน คือ ต้องการให้สังคมมีมาตรการช่วยเหลือเด็กที่พ่อแม่ตายด้วยโรคเอดส์เป็นการเฉพาะ เช่น การมีบัตรประจำตัวที่เมื่อนำไปแสดงในหน่วยงานใดจะรู้ว่าผู้ถือบัตรมีปัญหาอยู่ นอกจากนั้น ก็ต้องการหลักประกันเรื่องการศึกษาของหลาน การรักษาพยาบาล และการมีอาชีพต่อไปในอนาคต

- สำหรับตัวนางสมใจเอง อยากมีรายได้เป็นของตนเอง เป็นเงินที่เป็นของตนเอง (อาจจะเงินช่วยเหลือเป็นประจำ) จะได้นำมาใช้จ่ายให้กับตนเองและหลานได้อย่างสบายใจ

- สิ่งสุดท้าย คือ ต้องการหลักประกันด้านสุขภาพหรือบริการการรักษาพยาบาลที่ดี มียาดี (ผู้สูงอายุมักรู้สึกว่ายาจากสถานีนอนามัยไม่ดี – ความเห็นของผู้สัมภาษณ์คิดว่า ผู้สูงอายุอาจไม่พอใจบริการจากเจ้าหน้าที่อนามัย การพูดจาไม่ให้กำลังใจผู้สูงอายุ หรือเจ้าหน้าที่อาจจะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกต่ำต้อย ไร้ค่ามากกว่าการได้รับยาคุณภาพต่ำ)

กรณีที่ 2 นายหล้า - นางน้อย (นามสมมติ)

นายหล้า อายุ 77 ปี นางน้อย อายุ 73 ปี ปัจจุบันอยู่อาศัยในบ้านที่ลูกสาวปลูกให้ กับหลานอีก 2 คน หลานสาว อายุ 14 ปี และหลานชาย อายุ 9 ปี รวมเป็น 4 คน

นายหล้า นางน้อย มีลูก 5 คน เสียชีวิตไปแล้ว 2 คน คนหนึ่งเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์

แต่เดิมนายหล้า - นางน้อยอาศัยอยู่กับลูกชาย (คนที่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์) ที่อำเภอฝาง ครอบครัวยุคของลูกชายและลูกสะใภ้มีอาชีพและรายได้ดีพอสมควร เลี้ยงตัวเองได้ไม่เดือดร้อน นายหล้าและนางน้อยไม่ต้องทำงาน เพียงแต่ช่วยดูแลบ้านหรือรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ เป็นบางครั้งการดำเนินชีวิตและความยากลำบากอันเกิดจากการมีสมาชิกในครอบครัวป่วยและตายด้วยโรคเอดส์

เมื่อลูกชายล้มป่วย ไม่ได้ทำงาน ลูกสะใภ้ก็ทิ้งครอบครัวและลูกไป และไม่ส่งข่าวกลับมาอีกเลย นายหล้า-นางน้อยจึงพาลูกชายมาอาศัยอยู่กับลูกสาว โดยลูกสาวปลูกบ้านให้อยู่หลังหนึ่ง และช่วยกันรักษาพยาบาลลูกชายที่ป่วยจนเสียชีวิต เงินสะสมที่มีอยู่ถูกนำมาใช้ในการรักษาตัวจนหมด

ปัจจุบัน นายหล้า - นางน้อยอาศัยอยู่ที่บ้านที่อยู่ใกล้ลูกสาวปลูกให้ ทั้งคู่ไม่ได้มีอาชีพหลักแต่อย่างใด นางน้อยมีงานรับจ้างในไร่ในนาบ้างเป็นครั้งคราว ตามแต่จะมีคนจ้าง ได้ค่าจ้างวันละ 70 - 100 บาท แต่งานก็ไม่ค่อยให้ทำทุกวัน ส่วนนายหล้าซึ่งมีสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง จะทำงานจักสาน คือ ทำไม้กวาดทางมะพร้าวขาย โดยมีชาวบ้านที่มีน้ำใจคอยช่วยหาทางมะพร้าวมาให้ ขายได้อันละ 35 บาท นาน ๆ จะมีคนมาจ้างทำที่ละ 10 อัน และรับเอาไปขายอีกต่อหนึ่ง นอกจากรายได้ดังกล่าว ทั้งคู่จะขอความช่วยเหลือจากลูกสาวบ้างครั้งละไม่มาก

ภาระความรับผิดชอบที่นายหล้า - นางน้อยแบกรับไว้เมื่อต้องทำหน้าที่เลี้ยงหลาน เช่น

- ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของหลาน ซึ่งหลานจะได้รับการยกเว้นการเสียค่าบำรุงการศึกษา แต่ก็เสียค่าใช้จ่ายอื่นๆ การทำรายงาน การฝีมือ ฯลฯ บางครั้งต้องขอมอบคันกับทางโรงเรียนจ่ายเป็นงวด ซึ่งทางโรงเรียนก็อนุญาต

- ค่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มและเครื่องแบบนักเรียนที่จำเป็น รองเท้า บางอย่างเคยได้รับบริจาคจากประชาสงเคราะห์ แต่ก็นานๆ ครั้ง จะให้หลานพยายามใช้ให้ได้นานๆ การซื้อเสื้อผ้าใหม่จะทำได้นานๆ ครั้ง บางส่วนมีคนนำมาให้ใช้บ้าง

- ค่าอาหารกลางวันและค่าขนมซึ่งจะต้องจ่ายทุกวัน แม้จะได้เงินช่วยเหลือค่าอาหารกลางวันจากโรงเรียนวันละ 4 บาท ก็ต้องจ่ายเพิ่มอีกวันละ 4 - 6 บาท บางครั้งไม่มีให้ก็จะให้หลานไปขอจากป้าหรือลุงบ้าง และถึงแม้ป้าและลุงจะยินดีช่วยเหลือ แต่ก็ไม่กล้าไปรบกวนมาก

- ค่าน้ำ - ไฟฟ้า ลูกสาวช่วยจ่ายให้บ้าง และลูกสาวจะส่งกับข้าว - อาหารมาให้เป็นประจำ ซึ่งตายายต้องหาเพิ่มเติมเพราะหลานกำลังโตและกินจุ

- ค่าฌาปนกิจ นายหล้า - นางน้อยเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจ 3 กลุ่ม เนื่องจากต้องการความสบายใจว่า เมื่อตนเองตายไป ลูกหลานจะไม่ต้องเดือดร้อนค่าทำศพ ทำให้ทั้งคู่มีภาระจ่ายค่าทำศพเดือนละหลายสิบบาท เนื่องจากมีคนเสียชีวิตทุกเดือนๆ ละ 3 - 5 ราย

- นอกจากภาระเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายแล้ว นายหล้า – นางน้อยต้องรับภาระในการเลี้ยงดูหลานซึ่งยังเด็กมาก โดยเฉพาะหลานคนเล็กซึ่งชนตามประสาเด็ก ทำให้ต้องเหน็ดเหนื่อยในการดูแล ระวังไม่ให้ได้รับอันตรายจากการเล่นซุกซน แต่ก็มีความสุขที่เห็นหลานร่าเริง ไม่เคยตีหลาน ได้แต่ดูเป็นบางครั้งเพราะกลัวหลานเข้าใจว่าตายายไม่รัก

- อีกประการหนึ่งคือหลานสาวที่โตเกือบเป็นสาวแล้ว และร่วมกิจกรรมเล่นดนตรีดุริยางค์กับทางโรงเรียน ต้องซ้อมดนตรีตอนเย็นและกลับบ้านค่ำ เป็นช่วงเวลาเดินทางกลับบ้าน ตาหรือยายต้องขี่จักรยานไปรับที่โรงเรียน และขี่จักรยานกลับมาพร้อมกัน เพราะเส้นทางที่กลับบ้านค่อนข้างมืด ทั้งตายายกลัวอันตรายจะเกิดกับหลานสาว ทั้งเรื่องอุบัติเหตุและเรื่องถูกทำร้ายจากคนไม่ดี นอกจากนั้นก็ยังกลัวว่าจะถูกชักจูงจากเพื่อนที่มีความประพฤติไม่เหมาะสม ทั้งด้านยาเสพติดและเรื่องอื่นๆ ทำให้ต้องอบรมสั่งสอนหลานเสมอ โดยชี้แจงให้รู้ว่ายายเป็นห่วง ไม่ใช่ไม่ไว้วางใจหรือว่าหลานเป็นคนไม่ดี แต่หลานก็ไม่มีปัญหาอะไร

- ส่วนที่เป็นภาระเกี่ยวกับการดูแลหลานอีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องการทำการบ้าน เวลาหลานมีปัญหาตอนทำการบ้านจะอธิบายไม่ได้เพราะไม่เข้าใจเช่นกัน

ในส่วนของนายหล้า – นางน้อยเองมีปัญหาคความหนักใจอยู่หลายประการ เช่น

- ปัญหาสุขภาพของตนเอง นายหล้าเคยได้รับอุบัติเหตุถูกรถจักรยานยนต์ชนขณะขี่จักรยานไปรับหลานสาวที่โรงเรียน ทำให้นิ้วมือขาดไปหนึ่งนิ้วและขาได้รับบาดเจ็บเกิดไม่สะดวกจนทุกวันนี้ การที่นิ้วมือขาดไปทำให้นายหล้าทำงานจักสานได้ช้าลงไป

นอกจากนั้น ด้วยความชรา ทั้งนายหล้าและนางน้อยจะมีปัญหาการปวดเมื่อย เจ็บข้อ หลัง เข้าเป็นประจำ บางครั้งเจ็บปวดทรมานจนคิดว่า "ถ้ามีชีวิตแล้วเจ็บปวดอย่างนี้ อยากขอตายดีกว่า" แต่ก็ต้อง "อดทนเพราะต้องเลี้ยงหลาน"

- ปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ ทั้งนายหล้า – นางน้อยมีความวิตกกังวลหรือกับสุขภาพของหลานชาย ซึ่งโดยทั่วไปก็แข็งแรงดี แต่มีความกังวลว่าหลานอาจจะติดเชื้อเอชไอวี ตายายไม่กล้าพาหลานไปตรวจเพราะเกรงว่าผลจะออกมาว่าหลานติดเชื้อ กลัวว่าจะทำให้ใจหายอมรับไม่ได้ หากติดเชื้อจริงก็ขอรับรู้ตอนป่วยไปเลย เพราะถึงตอนนั้นก็คงทำอะไรไม่ได้แล้ว

นอกจากนั้นยังมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายตลอดเวลา บางครั้งในบ้านไม่มีเงินติดบ้านเลย ถึงกับนอนไม่หลับเพราะกังวลว่าหลานจะกินอะไรในวันรุ่งขึ้น จะเอาเงินที่ไหนไปให้หลานซื้อข้าวกิน ขอลุงกับป้าก็เกรงใจ บางครั้งนอนคิดไปร้องไห้ไป สงสารทั้งหลานและตัวเอง

ความรู้สึกวิตกกังวลอีกประการหนึ่ง คือ วิตกเกี่ยวกับอนาคตของหลาน กลัวว่าตนเองจะตายไปก่อนที่หลานจะโต ตอนนี้อยู่จะไม่กลัวตาย แต่ก็ไม่อยากตายด้วยความเป็นห่วงหลาน

ส่วนเรื่องอนาคตของหลาน ทั้งสองคนไม่ได้เตรียมอะไรไว้ให้เพราะไม่มีสมบัติอะไรเลย ไม่ได้คิดอะไรไว้ หากตายไปแล้วก็แล้วแต่ลุงกับป้าจะเลี้ยงหลานต่อหรือไม่ (ตามบุญตามกรรม) ไม่สามารถกะเกณฑ์หรือบังคับได้ แต่ปัจจุบันก็จะเลี้ยงดูอย่างดีที่สุด ให้สามารถช่วยตัวเอง ดูแลตัวเองได้บ้างก็ยังดี

ปัญหาด้านการรับบริการทางสังคม

นายหล้า – นางน้อยได้รับบริการทางสังคมหลายอย่าง โดยไม่พบปัญหาใดๆ บริการที่ได้รับ เช่น

- ได้รับเงินช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนเดือนละ 600 บาท สำหรับครอบครัวผู้ติดเชื้อเอดส์ เงินก้อนนี้แบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายได้มาก

- หลานได้รับความช่วยเหลือเครื่องแบบนักเรียนจากโรงเรียน และอุปกรณ์การเรียนจากแหล่งต่างๆ ซึ่งบัณฑิตอาสาขอมาให้

- ทั้งนายหล้าและนางน้อยเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเพื่อน ประดิษฐ์สิ่งของต่างๆ จำหน่าย ได้รับส่วนแบ่งเป็นค่าแรงมากบ้างน้อยบ้าง และพระครูซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มเพื่อนให้ข้าวสาร อาหารแห้ง ขนม ฯลฯ นำกลับมาบ้านบ้าง

- บริการการรักษาพยาบาลจากอนามัยและโรงพยาบาลสันทราย

ความช่วยเหลือที่ต้องการหรือข้อเรียกร้อง

สิ่งที่นายหล้า – นางน้อยต้องการมี 2 ด้าน คือ

- ความช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่หลาน เช่น ทุนการศึกษา ที่จะทำให้นหลานได้เรียนจนจบ จนกระทั่งประกอบอาชีพได้

- ความช่วยเหลือที่ตนเองต้องการ เช่น ต้องการเงินช่วยเหลือซึ่งตนจะได้นำมาเลี้ยงหลาน เพราะทำอาชีพอะไรก็ไม่ไหวแล้ว สุขภาพ สุขภาพไม่เอื้ออำนวย ถึงทำงานก็ทำด้วยความทุกข์ทรมาน

กรณีที่ 3 นายบุญมี (นามสมมติ)

นางบุญมี อายุ 74 ปี สามีเสียชีวิตไป 30 ปีแล้ว ปัจจุบันอาศัยอยู่ในบ้านของตนเองกับลูกสาว 1 คน ลูกชาย (พิการขาขาดจากอุบัติเหตุ) 1 คน หลานชาย (ลูกของลูกสาว) 1 คน และเหลน (ลูกของหลานชายอีกคนหนึ่งเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์) 1 คน รวม 5 คน

นางบุญมีมีลูกทั้งหมด 9 คน เสียชีวิตไปแล้ว 4 คน ทุกคนเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ หลานสาวที่เป็นลูกของลูกชายก็เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ ทั้งเหลนไว้ให้เลี้ยง 1 คน

หลังจากที่สามีเสียชีวิตไปเมื่อนานมาแล้ว นางบุญมียังชีพหารายได้ด้วยการทำงานรับจ้างทั่วไปถ้ามีผู้ว่าจ้าง บางเวลาก็ตัดหญ้าตามาทำเป็นตบมุงหลังคาขาย หรือเก็บผักขายได้วันละ 10 – 30 บาท ซึ่งปัจจุบันก็ยังทำเช่นนั้น นอกจากนั้นก็ได้รับเงินช่วยเหลือจากลูกๆ และหลานบ้าง ครั้งละ 100 – 300 บาท ไม่นั่นนอน

นอกจากรายได้จากการประกอบอาชีพของนางบุญมีแล้ว ก็มีรายได้จากลูกสาวที่ยังอาศัยอยู่ด้วยอีกทางหนึ่ง ซึ่งแม้ว่าไม่มีอาชีพแน่นอน แต่ก็ทำงานรับจ้างได้บ้าง เช่น ทำดอกไม้จันทร์ ทำดอกไม้จากกระดาษสา รับจ้างหั่นซอยมะระสำหรับทำสมุนไพร แล้วแต่จะมีใครมาจ้าง มีรายได้วันละประมาณ 40 – 100 บาท ไม่นั่นนอน ลูกสาวจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหาร นางบุญมีช่วยค่ากับข้าวบ้าง ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าบ้าง

บ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน ลูกๆ ช่วยกันปลูกให้บนพื้นที่ดินที่ได้รับมรดกจากแม่ของนางบุญมี ด้วยหวังว่าแม่และลูกๆ จะได้มาอยู่รวมกัน บ้านที่สร้างจึงมีขนาดใหญ่ แต่อยู่ในลักษณะสร้างไว้ครึ่งๆ กลางๆ ยังไม่เสร็จ ปัจจุบันมีสภาพเสื่อมโทรมมาก ลูกสาวทั้ง 2 คนของนางบุญมีแต่งงานกับผู้ชายฐานะดี มาจากต่างจังหวัดและมีภรรยาแล้ว เมื่อลูกสาวเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ก็หนีหายสาบสูญไป หลานชายคนหนึ่งซึ่งเป็นลูกของลูกสาวที่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ มีภรรยาและลูก 1 คน หลานคนนี้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ หลานสะใภ้ก็หนีหายไปเช่นกัน ทั้งเหลนไว้ให้เลี้ยง 1 คน

การดำเนินชีวิตและความยากลำบากอันเกิดจากการมีสมาชิกในครอบครัวป่วยและตายด้วยโรคเอดส์

นางบุญมีอาศัยอยู่ในบ้านหลังใหญ่ที่ลูกๆ สร้างให้ เมื่อลูกๆ เริ่มป่วยด้วยโรคเอดส์ ทุกคนจะกลับมาอยู่ที่บ้านของนางบุญมี และสามี / ภรรยาของลูกหลานก็จะทิ้งลูกหลานของตนกันไปหมด ตนเองไร้ภาระดูแลรักษาพยาบาลลูกหลานที่ป่วยด้วยโรคเอดส์ทุกคนและดูแลอย่างดี พาไปหาหมอ ไม่นึกถึงเงี้ยว ลูกหลานคนอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ใกล้กันก็ให้ความช่วยเหลือดูแลบ้าง แต่ก็ทำได้ไม่เต็มที่เพราะทุกคนที่ครอบครัวของตัวเองและบางคนยังกลัวการติดเชื้อเอดส์อยู่ ส่วนนางบุญมีเองนั้น ดูแลรักษาลูกหลานด้วยความเต็มใจ เพราะคิดว่าทุกคนล้วนเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของตนเองอย่างแท้จริง ตนเองคิดว่า หากแม่ ย่า ยาย ยังรังเกียจลูกหลานตนเองไม่ดูแลแล้ว ใครจะมากล้าทำ กล้ามาดูแล

เมื่อลูกหลานเสียชีวิตไป ทั้งเหลนไว้ 1 คน ภาระการเลี้ยงดู ดูแลหลานจึงตกอยู่กับนางบุญมี ซึ่งเป็นย่าทวด ลูกสาวซึ่งมีศักดิ์เป็นย่าก็มีภาระเลี้ยงดูของตนเองที่ยังเรียนหนังสืออยู่ นางบุญมีจึงต้องรับผิดชอบเหลนทุกอย่าง ทั้งการกินการอยู่ สิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนอบรมความประเพณีและการให้ความรักความอบอุ่น

อื่น การดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งทำให้นางบุญมีมีการค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับเหลน เช่น ค่ารถไปโรงเรียน ค่าอาหารกลางวัน ค่าขนม ค่าเสื้อผ้าและเครื่องใช้อุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ นอกเหนือจากที่นางบุญมีต้องรับภาระเลี้ยงดูลูกชายที่พิการขาขาดจากอุบัติเหตุและไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้อะไรด้วย

ประเด็นนี้ ลูกชายคนโตของนางบุญมีได้อธิบายว่า ตนช่วยเหลือส่งเสียเลี้ยงดูให้แม่ได้เพียงคนเดียว แต่บุคคลที่แม่เลี้ยงดูอยู่ ได้แก่ ลูก หลานและเหลนอีกรวม 4 คน เป็นภาระที่หนักเกินไป ตนเองก็มีภาระหนักในการเลี้ยงดูครอบครัวของตนเองมากแล้ว

อย่างไรก็ตาม ลูกชายก็ยอมรับว่า แม่ของตนเป็นคนแก่ที่ทำงานหนักมาก ยากจนและทำงานหนักมาตลอดชีวิต ทำทุกอย่างเพื่อให้ได้เงิน แม้เพียง 1 – 2 บาทก็ทำ และเป็นคน que คิดถึงลูกหลานก่อนตนเองเสมอ

สิ่งที่เป็นความทุกข์ยากของนางบุญมีที่หนักหนาสาหัสมากที่สุด คือ ความทุกข์ใจ ตนเองยากจนมาตั้งแต่เด็ก เมื่อลูกๆ แยกครอบครัวออกไปก็พอจะสบายขึ้นบ้าง โดยลูกๆ สร้างบ้านให้และส่งเงินมาให้ใช้ แต่เมื่อโรคเอดส์เข้ามาในครอบครัวของตน ความทุกข์ยากจึงกลับมาอีกครั้ง และที่หนักที่สุด คือ ความเศร้าสลดใจสังเวชใจ ทุกข์ใจที่ลูกหลานต้องตายด้วยโรคเอดส์ไปหลายคน

ความทุกข์ใจด้วยเหตุที่กล่าวมา ประกอบกับความทุกข์ทางกายอันเกิดจากภาระที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้นางบุญมีถึงกับรำพึงว่า “ไม่มีความสุขเลยแม้แต่นาทีเดียว” บางครั้งสะดุ้งตื่นกลางดึกด้วยความกังวลว่าวันรุ่งขึ้นจะหาอะไรมากิน จะเก็บอะไรไปขาย จะหาเงินได้หรือไม่ จะได้มากหรือน้อย จะพอกินหรือไม่ ฯลฯ จะพึ่งพารบกวณลูกคนอื่นๆ มากกว่านี้ก็ไม่กล้า เพราะคิดว่าพวกเขาก็ช่วยเหลือตนเองเต็มที่อยู่แล้ว จึงต้องพึ่งพาตนเอง และคิดว่ายังโชคดีที่ตนเองสุขภาพร่างกายแข็งแรง ยังพอไปไหนมาไหนได้คล่องแคล่ว จึงเป็นห่วงหลานและเหลนมากหากตนเองจะเกิดเจ็บป่วยไม่สบายไป

ปัญหาการดำรงชีวิตและการอยู่ในสังคม

นางบุญมีดำเนินชีวิตในสังคมได้ตามปกติ จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสังคมและชุมชนเสมอเท่าที่โอกาสจะอำนวย โดยการไปวัดเสมอไม่เคยขาด หรือในการประชุมผู้ปกครองของหลานเหลน นางบุญมีจะไปเองทุกครั้ง ไม่เคยให้ใครไปแทน เพราะอยากพูดคุยกับครู หรือซักถามเรื่องหลานเหลนของตนเอง

ปัญหาด้านการรับบริการทางสังคม

นางบุญมีและครอบครัวได้รับบริการทางสังคมบางประการ เช่น โรงเรียนช่วยค่าอาหารกลางวันหลานเหลน ช่วยเรื่องสมุดดินสอ อุปกรณ์การเรียนอื่นๆ หรือองค์การบริหารส่วนตำบลเคยแจกเครื่องแบบนักเรียน 1 ครั้ง

นอกจากนั้นเป็นการช่วยเหลือลักษณะการแสดงความเข้าใจจากคนที่เกี่ยวข้อง เช่น เมื่อไม่มีค่าจ้างรถมารับเหลนไปโรงเรียน ครูก็มาช่วยรับ หรือลูกหลานที่อยู่ใกล้ๆ กันช่วยเหลือกันไป เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นางบุญมีระบุถึงบริการสังคมจากบางแหล่งที่มีการจัดอย่างไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะการรับเบี้ยยังชีพ องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้คัดเลือกผู้รับเบี้ยยังชีพ บางบุญมีเห็นว่าผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ย

ยังชีพบางคนมีฐานะดีกว่าตน ไม่มีภาระรับผิดชอบเท่าตน ตนเองคิดว่าเป็นความไม่ยุติธรรมของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่เอาแต่พรรคพวกของตนเอง

ประเด็นนี้ ลูกชายของนางบุญมีก็กล่าวเสริมด้วยว่า ชาวบ้านมักถูกละเลยเหมือนไม่มีค่า ไม่ได้รับความเป็นธรรม ใครมีพวกมาก เป็นพวกเดียวกันก็ได้ ใครไม่ใช่พวกก็ได้ ตนเองเคยไปร่วมกิจกรรมชุมชนเสมอ แต่ระยะหลังๆ ก็ไม่ค่อยไปเพราะเกิดความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม ถูกเอาเปรียบ

สำหรับนางบุญมี แม้อยากได้รับความช่วยเหลือต่างๆ ก็ไม่รู้แหล่งว่าจะไปขอที่ไหนได้บ้าง ตนเองรู้จักแหล่งให้ความช่วยเหลือแค่ 2 แหล่ง คือ โรงเรียนกับวัดเท่านั้น สำหรับเรื่องของแจกจากส่วนราชการ ตนเองคิดว่าหากมีคนลำบากกว่าก็ให้เขาไป

บริการทางสังคมที่นางบุญมียึดถือเป็นความมั่นคงในชีวิตสิ่งหนึ่ง คือ บริการฌาปนกิจ ซึ่งนางเป็นสมาชิกอยู่ถึง 4 แห่ง เนื่องจากคิดว่าหากตนเองตายไป ลูกหลานจะได้มีเงินทำศพ ไม่ต้องเดือดร้อน และจะได้มีเหลือไว้ให้เหลน ซึ่งหากตนเองตายไป ญาติคนอื่นฯ จะได้ไม่รังเกียจที่จะรับเลี้ยงดูต่อไป ส่วนใครจะเป็นผู้เลี้ยงดูก็แล้วแต่ลูกหลานจะตกลงกัน

ความช่วยเหลือที่ต้องการหรือขอเรียกร้อง

สิ่งที่นางบุญมีต้องการอย่างยิ่ง คือ เงินช่วยเหลือ (เบี้ยยังชีพ) ที่จะทำให้นางเองมั่นใจว่าจะได้รับแน่นอน ซึ่งจะช่วยให้ตนและครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อยากมีเงินทำบุญ เพราะแก่แล้ว อยากทำบุญด้วยความสงบใจ สบายใจ ไม่ต้องมีความกังวลใดๆ มีเงินสำหรับจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าค่าฌาปนกิจ เนื่องจากบางครั้ง ครอบครัวตนเองมีเงินเพียงเล็กน้อย หากมีคนตายหลายคนก็ต้องจ่ายค่าฌาปนกิจเกือบหมด

กรณีที่ 4 นายใหม่ - นางนวล (นามสมมติ)

นายใหม่ อายุ 65 ปี นางนวล อายุ 57 ปี ปัจจุบันอยู่อาศัยในบ้านของตนเอง กับลูกสาว (ติดเชื้อเอดส์) 1 คน และหลานสาว อายุ 6 ขวบ 1 คน ซึ่งหลานสาวคนนี้ยังไม่แน่ใจว่าติดเชื้อเอดส์หรือไม่ ส่วนลูกชายเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ตั้งแต่หลานสาวอายุ 2 ขวบ

นายใหม่มีอาชีพรับจ้าง ฐานะค่อนข้างยากจน แต่ก็สามารถเก็บออมเงินจนซื้อที่ดินได้แปลงหนึ่ง ลูกสาวแต่งงานกับผู้รับเหมาก่อสร้าง จึงช่วยกันสร้างบ้านบนที่ดินของตนให้ โดยนำที่ดินไปจำนองเอาเงินมาสร้างบ้าน โดยลูกสาวลูกชายส่งเสียชำระเงินกู้และดอกเบี้ยมาโดยตลอด ตนเองและภรรยาจึงเลิกอาชีพรับจ้างไป เพราะอายุมากขึ้น หันมาเปิดกิจการรับเลี้ยงเด็กขึ้นในบ้าน มีรายได้ดีพอสมควร ช่วงนั้นมีสภาพชีวิตที่ดีที่สุดในชีวิต มีเงินออมเป็นของตนเอง ลูกสาวลูกชายรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในบ้านทั้งหมด จนเมื่อลูกชายป่วยด้วยโรคเอดส์ เงินที่มีอยู่นำมาใช้รักษาจนหมด ตนเองคิดว่าเมื่อเขายังดีอยู่ เขาดีต่อตนเองและครอบครัว รับผิดชอบทุกอย่าง เมื่อเจ็บป่วยจึงต้องรักษาให้ดีที่สุด จนลูกชายตายจากไป ต่อมาภายหลังลูกสาวรู้ว่ารับเชื้อเอดส์มาด้วย ส่งผลต่อกิจการรับเลี้ยงเด็ก ชาวบ้านไม่นำลูกมาฝากเลี้ยง ต้องหยุดกิจการไป ทำให้ขาดรายได้ที่เคยได้เคยมีทั้งหมด

การดำเนินชีวิตและความยากลำบากอันเกิดจากการมีสมาชิกในครอบครัวป่วยและตายด้วยโรคเอดส์

นายใหม่และนางนวลประสบปัญหาทางเศรษฐกิจตั้งแต่ลูกชายล้มป่วย ไม่ได้ประกอบอาชีพและขาดรายได้ ปัญหาแรก คือ ไม่สามารถชำระเงินกู้ได้ ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยจึงพอกพูนขึ้นมาก และเมื่อชาวบ้านไม่นำลูกหลานมาฝากเลี้ยง กิจการรับเลี้ยงเด็กจึงต้องปิดไป สามีภรรยาพยายามหาทางออกโดยการทำอาหารขาย ก็ไม่มีคนซื้อ เนื่องจากยังรังเกียจครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นเอดส์ หันมาเลี้ยงไก่และเชือดขาย ก็ไม่มีคนซื้อเลี้ยงไก่เป็นขายก็ขาดทุน จนต้องเลิกกิจการทุกอย่าง

ส่วนลูกสาวมีสภาพจิตใจแย่มาก เสียใจที่ตนเองติดเชื้อ เสียสามีและลูกยังเล็กอยู่ อาจติดเชื้อเอดส์ด้วย ทำให้ลูกสาวอยู่ในสภาพช่วยเหลืออะไรครอบครัวไม่ได้เลย ภาระการดูแลหลานจึงตกอยู่กับตายายทั้งหมด

ปัจจุบัน ครอบครัวนี้มีรายได้หลักจากการทำดอกไม้จันทร์ ลงทุนประมาณ 1,000 บาท ขายได้ประมาณ 1,200 – 1,300 บาท โดยนำไปฝากขายกับพระครูวัดเจติย์แม่ครัว ซึ่งท่านดูแลช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์อยู่

รายได้อีกทางหนึ่ง คือ รายได้จากการเก็บค่าฌาปนกิจ โดยนายใหม่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้เก็บค่าฌาปนกิจจากสมาชิกและได้รับการยกเว้นการจ่ายค่าสมาชิกเมื่อมีคนตาย

ภาวะความทุกข์ยากในครอบครัวนี้มี 3 ประการหลัก คือ

- ปัญหาอันเกิดจากสุขภาพของทุกคน นายใหม่เป็นโรคหัวใจ ทำงานหนักไม่ได้ เมื่อเร็ว ๆ นี้ก็ต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล นางนวลเป็นโรคคนแก่ เจ็บปวดเมื่อยตามข้อเมื่อต้องทำงานหนัก หรือนั่งอยู่ในท่าใดท่าหนึ่งนานๆ เช่น การทำดอกไม้จันทร์ เป็นต้น

ส่วนลูกสาวต้องเข้ารับการรักษาเป็นประจำ แต่ก่อนใช้บัตร สปร. เมื่อเข้าโรงพยาบาล ทำให้ไม่ต้องเสียเงิน แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นบัตร 30 บาท จึงต้องจ่ายเงิน 30 บาททุกครั้ง รวมทั้งลูกสาวต้องการอาหารที่มีคุณภาพ ซึ่งจะช่วยให้ร่างกายไม่ทรุดโทรมเร็ว จึงต้องเสียค่าใช้จ่ายส่วนนี้มากด้วย

สำหรับหลานสาว ปัจจุบันเป็นโรคภูมิแพ้ รักษาที่สถานีนอนามัยไม่หายและไม่มียาที่เหมาะสมกับหลาน เพราะหลานแพ้ยาด้วย ทำให้ต้องไปรักษาที่คลินิกในตัวเมือง การไปหาหมอแต่ละครั้งจึงต้องเสียเงินมาก ทั้งค่ารักษาและค่ารถ โดยเฉพาะค่ายาจะแพงมาก นายใหม่ไม่กล้าเปลี่ยนหมอหรือเปลี่ยนยา เพราะหลานสาวแพ้ยาหลายตัว นอกจากนั้น หลานก็ต้องการอาหารดีๆ เป็นอาหารบำรุงสุขภาพ เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง ซึ่งล้วนเป็นค่าใช้จ่ายสูงทั้งสิ้น

- ปัญหาอีกด้านหนึ่ง คือ ปัญหาเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากการขาดรายได้ที่เคยมี ประกอบกับปัญหาสุขภาพของทุกคน ทำให้มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้น ยังมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของหลาน ซึ่งมีค่าใช้จ่ายประมาณ เดือนละ 1,000 บาท นับว่าเป็นรายจ่ายที่สูงมากหากเทียบกับรายได้ แต่ทุกคนก็ต้องการให้เป็นเช่นนั้นเพื่อหลานสาว

- ปัญหาที่เป็นทุกข์หนักอย่างยิ่งของนายใหม่ – นางนวล คือ ความทุกข์ใจ ตั้งแต่รู้ว่าลูกเขยเป็นโรคเอดส์จนตายและลูกสาวติดเชื้อเอดส์ สองตายายบอกว่า “เป็นความรู้สึกที่ไม่สามารถบอกได้ว่ารู้สึกอย่างไร ยากจะบรรยาย” และยังได้รับปฏิกิริยาจากสังคมจนทำให้สูญเสียรายได้ทุกอย่าง ก็ “มีความทุกข์ทั้งใจและกาย ยากลำบากอย่างแสนสาหัส อย่างไม่เคยคิดมาก่อนว่าในชีวิตจะมีความทุกข์อย่างนี้”

นอกจากนั้นก็มีควมวิตกกังวลว่า หากสภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวย ซึ่งจะไม่สามารถเก็บค่าสมาชิกฌาปนกิจได้ ก็ขาดรายได้ไปอีกทางหนึ่ง และจะต้องเสียค่าสมาชิกศพละ 25 บาทด้วย แต่เดือนมีนาคมตาย 3 – 5 ศพ ซึ่งจะเสียเงินอีกจำนวนหนึ่ง

ความกังวลอีกประการหนึ่ง คือ ความหวังโยนอนาคตของหลานสาว ซึ่งจะต้องเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้สึก ต้องได้รับการศึกษา ต้องใช้จ่ายเพื่อการศึกษาอีกมาก และไม่แน่ใจว่าตายายและแม่จะอยู่ดูแลไปได้อีกนานเท่าใด ทุกคนอยู่ในสภาพ “เครียด เศร้าใจ น้อยใจ เสียใจ หดหู่ ท้อแท้ ไม่มีกำลังใจกันทั้งบ้าน” แต่ก็ต้องลุกขึ้นสู้เพื่ออนาคตของหลาน

ปัญหาการดำรงชีวิตและการอยู่ในสังคม

นายใหม่และนางนวลได้รับผลกระทบจากปฏิกิริยาของชาวบ้านค่อนข้างมาก เพราะชาวบ้านแสดงความรังเกียจอย่างชัดเจน แม้แต่หลานสาวก็ถูกรังเกียจจากเพื่อนบ้าน ไม่ยอมให้ลูกหลานมาเล่นด้วย ทำให้หลานสาวมีเพื่อนเล่นที่อยู่บ้านใกล้กันเพียงคนเดียว และมักต้องอยู่ตามลำพัง

นอกจากนั้น ในระยะแรกหลังจากลูกเขยเสียชีวิต นายใหม่ – นางนวลยังคงไม่ไปร่วมงานในชุมชน เช่น งานทำบุญ งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน ฯลฯ จะรู้สึกว่าการบ้านแอบนินทา หรือหลีกเลี่ยงที่จะ

พูดคุยด้วย หลักเสียงที่จะทำกิจกรรมด้วย เช่น การกินข้าวหรือพูดกันให้เข้าหูในสิ่งที่ฟังแล้วสะท้อนใจ ฯลฯ ในที่สุด ครอบครัวนี้ก็ไปร่วมงานในชุมชนอีก นอกจากกับบางบ้านที่เข้าใจ ซึ่งมีไม่กี่หลัง สิ่งเหล่านี้ทำให้ทุกคนในครอบครัวรู้สึกโกรธสังคม โกรธทุกคนที่ไม่เห็นใจ ซ้ำเติมและดูถูก

คนที่เข้าใจ เห็นใจและให้กำลังใจ คอยช่วยเหลือไม่มากนัก เช่น คนที่เคยรู้จักกับนายใหม่มาก่อน (นายใหม่เคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมานานกว่า 20 ปี) เคยได้รับคำแนะนำหรือคำปรึกษาหารือจากนายใหม่ ก็จะทำตัวเหมือนเดิม ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านชุดปัจจุบันก็ยังให้เกียรติมาขอเป็นที่ปรึกษา โรงเรียนมาเชิญเป็นกรรมการสถานศึกษา เป็นต้น

ปัญหาด้านการรับบริการทางสังคม

- บริการทางสังคมที่ครอบครัวของนายใหม่ – นางนวลได้รับมีหลายอย่าง เช่น
- ตายายได้รับบัตรผู้สูงอายุ ลูกสาวได้รับบัตรทอง 30 บาท และหลานสาวได้รับบัตร สปร. สำหรับเด็กอายุ 0 – 12 ปี และได้รับเบี้ยยังชีพเนื่องจากแม่ติดเชื้อเอดส์เดือนละ 500 บาท
 - ลูกสาวเคยได้รับเงินช่วยเหลือการประกอบอาชีพผู้ติดเชื้อเอดส์ 10,000 บาท ซึ่งได้นำไปซื้อจักรเย็บผ้าเพื่อใช้รับจ้างเย็บเสื้อผ้า แต่ลูกสาวไม่ชำนาญการตัดเสื้อผ้าสมัยใหม่ ประกอบกับสุขภาพไม่ดี จึงต้องเลิกอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าไป
 - ได้รับความช่วยเหลือจากพระครูที่วัด เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง ฯลฯ ได้เงินจากการช่วยประดิษฐ์สิ่งของต่างๆ ร่วมกับสมาชิกกลุ่มเทียน ซึ่งไม่มากนักและไม่บ่อย
- ในส่วนของปัญหาการรับบริการสังคม ลูกสาวซึ่งเป็นผู้ติดเชื้อได้ทราบมาว่าสามารถไปขอความช่วยเหลือจากประชาสงเคราะห์จังหวัดได้ จึงลองไปติดต่อดู พบว่าไม่ได้รับความสนใจจากเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ไม่เข้าใจ ไม่มีคำแนะนำว่าควรทำอะไร ทำอะไร ต้องไปหาใคร เจ้าหน้าที่บางคนบอกว่า ผู้ที่เคยได้รับความช่วยเหลือมาแล้ว (ไม่ว่าจะเป็นเพียงแค่สมุด เสื้อผ้า และเบี้ยยังชีพ ฯลฯ) ไปแล้ว ไม่ควรจะต้องให้ความช่วยเหลืออะไรอีก

ส่วนบริการขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีหน่วยงานเอดส์ตำบลโดยเฉพาะ ก็พบว่างานของเอดส์ตำบลไม่ได้ทำกับผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อ หรือคนที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ แต่ไปมุ่งที่การประชาสัมพันธ์ รณรงค์ให้ความรู้เท่านั้น

สำหรับการทำงานของ อสม. เห็นว่าเป็นการทำงานตามกระแส ยังทำงานไม่จริงจัง ทำไปตามแผนให้ลุล่วงไป หรือทำการประชาสัมพันธ์หน่วยงานเท่านั้น

นอกจากนั้น ในส่วนของสถานีอนามัย ก็เป็นการทำงานแบบราชการ ทำตามบทบาทหน้าที่ทางราชการกำหนดเท่านั้น

ความช่วยเหลือที่ต้องการหรือขอเรียกร้อง

- สิ่ง que ทุกคนในครอบครัวต้องการ คือ การรักษาพยาบาลฟรีและมีคุณภาพ โดยไม่เลือกว่าเป็นคนจน คนรวย ให้ยาดี ๆ เหมือนกัน

- อีกประการหนึ่ง คือ ต้องการให้หลานได้รับการศึกษาได้สูงสุดเท่าที่เขาทำได้ หรือจนกว่าจะประกอบอาชีพได้

- ต้องการให้กรมประชาสงเคราะห์ดูแลผู้สูงอายุที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ในด้านการประกอบอาชีพ อาจไม่ถึงกับต้องจ่ายเงินเดือน แต่มอบทุนให้สามารถนำไปเป็นทุนหมุนเวียนประกอบอาชีพหารายได้มาเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ โดยเงินก้อนนี้ไม่ควรต้องผ่านคณะกรรมการใด ๆ ในหมู่บ้าน นอกจากสมาชิกในกลุ่มที่ดูแลกันเอง ไม่ใช่กองทุนรวมของทั้งหมู่บ้าน หรือของอบต.

กรณีที่ 5 นายบุญ - นางแก้ว (นามสมมติ)

นายบุญ อายุ 59 ปี นางแก้ว อายุ 58 ปี ปัจจุบันอยู่อาศัยในบ้านของตนเองกับหลานชาย 2 คน อายุ 12 ปีและ 8 ปี

นายบุญ มีอาชีพรับจ้างทั่วไปตามแต่งงานในฤดูกาลหรือตามแต่จะมีคนมาจ้าง มีรายได้ประมาณวันละ 80 - 130 บาท วันที่ไม่มีงานรับจ้างจะออกไปหาฟัน ตัดฟันมาใช้ในการหุงต้ม (บ้านนี้ประหยัดค่าใช้จ่ายโดยการไม่ใช้แก๊สหุงต้มหรือถ่าน) หรือเก็บเห็ดมาเสียบไม้ขาย นายบุญเป็นคนไม่อยู่นิ่ง จะทำงานหาเงินตลอดเวลา ส่วนนางแก้วมีอาชีพทำอาหารไปขายในตลาด มีรายได้วันละประมาณ 100 บาท

นายบุญ - นางแก้วมีลูกสาว 1 คน เมื่อแต่งงานแล้วก็แยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก ทั้งลูกสาวและลูกเขยมีการงานมั่นคงดี โดยเฉพาะลูกสาวทำตัวดีตลอดมา ส่งเงินมาให้พ่อแม่เป็นประจำ ทั้งสองมีลูก 2 คน คนโตฝากให้ตายายเลี้ยงไว้ตั้งแต่เกิด ส่วนคนเล็ก ครอบครัวของลูกสาวเลี้ยงเอง ทำให้ลูกคนโตสนิทสนมกับตายายมาก เรียกว่าพ่อแม่มาตั้งแต่ต้น และเรียกพ่อแม่ที่แท้จริงว่าพี่

ครอบครัวของนายบุญ - นางแก้วอยู่กัน 3 คนมาเป็นเวลานาน จนลูกสาวลูกเขยล้มป่วยจึงรับหลานคนเล็กมาอยู่ด้วย ส่วนเรื่องการรักษาพยาบาลลูกสาวและลูกเขย บริษัทที่ทั้งสองคนทำงานอยู่ด้วยเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายไปทั้งหมด ในส่วนของลูกสาวเมื่อรู้ว่าติดเชื้อ ได้กลับมาหาแม่ มาพูดถึงความรู้สึก ความในใจ มาปรับทุกข์ต่าง ๆ กับแม่ มาขอโทษในสิ่งที่เคยทำไม่ดีไว้ตอนเด็ก ๆ และพูดฝากฝังลูก 2 คน ให้ตายายช่วยเลี้ยงดู ดูแลด้วย

การดำเนินชีวิตและความยากลำบากอันเกิดจากการมีสมาชิกในครอบครัวป่วยและตายด้วย

โรคเอดส์

จากการป่วยและเสียชีวิตของลูกสาวและลูกเขย แม่นายบุญ - นางแก้วจะไม่ได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจมากนัก เนื่องจากทั้งคู่แยกไปอยู่ต่างหาก และมีผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ในระหว่างป่วยจนกระทั่งเสียชีวิต ก็ไม่ได้กลับมาอยู่ร่วมกัน นายบุญ - นางแก้วจึงไม่ได้ประสบภาวะยากลำบากในการรักษาพยาบาล ภาระเพียงอย่างเดียวที่มีเพิ่มขึ้น คือ การรับหลานชายคนเล็กมาเลี้ยงดู ซึ่งในระยะแรกก็เป็นภาระมาก เพราะไม่คุ้นเคยกัน และหลานชายเป็นคนที่ดีแต่แม่มาก แต่ต่อมา ด้วยความรักและสงสารหลาน ความรู้สึกหนักใจที่เคยมีก็หมดไป อย่างไรก็ตาม หลานชายคนเล็กนี้ ตายายก็ยังไม่รู้ว่าติดเชื้อมาจากแม่หรือไม่ ชาวบ้านที่อยู่บ้านใกล้เคียงก็จะพูดบอกร่ำ ๆ ว่าให้ระวังตัวบ้าง หากหลานมีเชื้อเอดส์อาจจะติดจากหลานได้ ซึ่งในระยะแรก 2 ตายายก็กังวลใจอยู่บ้าง แต่เมื่อพิจารณาแล้วว่าหลานชายไม่ได้มีความผิดแต่อย่างใด และคิดว่าหากหลานติดเชื้อและป่วยจริงก็ไม่ใช่ไร ก็ยังจะรักและเลี้ยงดูต่อไป ถึงตนจะมีโอกาสติดเชื้อและต้องตายไปก็ยอม เพราะคิดว่าคนเราทุกคนต้องตายอยู่แล้ว ไม่ตายด้วยสาเหตุหนึ่งก็ต้องตายด้วยสาเหตุอื่นๆ อยู่ดี และขณะนี้หลานอายุ 8 ขวบแล้วยังไม่ปรากฏอาการผู้ติดเชื้อ มีสุขภาพดี แข็งแรง สดชื่น สุขชน มีโรคประจำตัวคือ โรคภูมิแพ้เพียงอย่างเดียว แต่ก็นานๆ จึงจะเกิดอาการสักครั้ง ทำให้สบายใจขึ้น และชาวบ้านก็ยอมรับขึ้นแล้ว

ปัจจุบันจึงคิดว่าจะต้องต่อสู้ชีวิตต่อไป และมีชีวิตอยู่เพื่อเลี้ยงหลานทั้ง 2 คนให้มีชีวิตรอด มีชีวิตที่ดีต่อไป ให้ความอบอุ่นแก่หลานๆ ปัญหาหลักของครอบครัวที่ต้องเผชิญ ส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านจิตใจ เกี่ยวกับความวิตกกังวลและหนักใจ เช่น

- ความวิตกกังวลกลัวว่าหลานชายจะติดเชื้อเอดส์ นางแก้วจะบอกผู้สัมภาษณ์ว่าไม่กังวลเกี่ยวกับเรื่องนี้ (แต่จากการสังเกตของผู้สัมภาษณ์ โดยฟังจากการเล่าถึงหลานชาย สรุปว่ามีความวิตกกังวลลึกๆ อยู่มาก) และคิดว่าหลานคงไม่ติดเชื้อ แต่ทั้งตายายจะคอยหมั่นสังเกต แอบสำรวจสุขภาพร่างกายของหลานอยู่ทุกวันว่าจะมีอาการหรือไม่ เกิดตุ่มบนผิวหนังหรือไม่ มีอาการผิดปกติอื่นๆ หรือไม่ (ผู้สัมภาษณ์สังเกตว่ามีลักษณะหลายอย่างบ่งชี้ว่าน่าจะติดเชื้อแล้ว) ตายายไม่กล้าพาหลานไปตรวจเลือดเพราะไม่อยากจะยอมรับให้ได้แต่ก็ไม่อยากให้หลานเป็น แต่หากรู้เมื่อป่วยแล้ว ทำอะไรไม่ได้แล้ว ยังจะคิดว่า ทุกวันนี้ได้แต่สวดมนต์ไหว้พระ ขอให้หลานปลอดภัยเท่านั้น ความรู้สึกห่วงสุขภาพนี้ทำให้ตายายเครียดมากที่สุด

- ปัญหาความห่วงใยในสวัสดิภาพของหลาน การที่ต้องเลี้ยงดูหลานกำพร้าทั้ง 2 คน ทำให้ตายายมีความรู้สึกห่วงใยเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการเดินทางไปกลับบ้านและโรงเรียน ซึ่งทั้งคู่จะไปโดยรถจักรยาน พี่ชายเป็นคนปั่น น้องชายนั่งซ้อนท้าย ทุกวันตายายจะคอยหลานกลับมาบ้านด้วยความเป็นห่วง ใจจดใจจ่อว่าจะกลับมาถึงบ้านเมื่อไร เห็นหลานเข้ามาถึงจะโล่งใจ สบายใจ ชีวิตมีความสุขอีกครั้ง (ยายบอกว่าอยากให้หลานนั่งรถรับส่งเดือนละ 200 บาท / คน แต่ไม่มีเงินจ่าย)

- ปัญหาทางจิตใจอีกประการหนึ่งที่นางแก้วประสบ คือ ความรู้สึกไม่สบายใจที่หลานคนเล็กยังคิดถึงแม่อยู่ บางครั้งถึงกับนั่งร้องไห้เสียงดัง คร่ำครวญถึงแม่ ยายพยายามอธิบายว่าแม่ไปสวรรค์แล้ว หลานจะถามเสมอว่าแม่ได้กินข้าวกินขนม ฯลฯ ไหม ทำให้ตนเองสงสารหลานมาก พยายามปลอบโยนโดยการชวนไปทำบุญที่วัด เพื่อแม่จะได้มีอะไรๆ กิน ซึ่งสังเกตว่าหลานสบายใจขึ้นบ้างว่าการที่เขาไปทำบุญให้แม่ทำให้แม่มีอะไรกินขึ้นมาบ้าง

- ปัญหาด้านเศรษฐกิจ นายบุญ - นางแก้วกล่าวว่า หากไม่มีหลานทั้งสอง ชีวิตของตายายจะเป็นชีวิตที่ไม่มีการอะไร หาได้เท่าไรก็กินเท่านั้น หาไม่ได้ก็ไม่กิน บ้านช่องก็มีอยู่แล้ว รายได้ที่ทำได้ก็เพียงพอสำหรับสองคน หลานคนโตที่เลี้ยงตอนแรก พ่อแม่เขาก็ส่งเงินมาให้เลี้ยงดู ปัจจุบัน ทุกคนยังชีพอยู่ได้ด้วยรายได้ของ 2 ตายายเท่านั้น ทำให้ทั้งคู่ต้องดิ้นรนหาเงินทุกวัน ต้องหาให้ได้ทุกวัน หรือถ้าวันไหนหาไม่ได้ ก็ต้องไม่ใช้จ่ายอะไรเลย ทุกวันนี้มีรายจ่ายอย่างน้อยวันละ 50 บาท หากวันไหนหลานชายเกิดอาการภูมิแพ้ ต้องพาไปหาหมอต้องเสียเงินอีก จึงต้องกันเงินไว้เพื่อใช้จ่ายฉุกเฉินตลอดเวลา เพราะไม่รู้ว่าหลานจะป่วยหรือเกิดอาการขึ้นมาเมื่อไร

นอกจากนั้น หลานยังมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ ซึ่งต้องพยายามหาให้เขาให้ได้ เพราะไม่อยากให้เขารู้สึกว่าเขาขาดพ่อแม่แล้ว เขาต้องขาดเรื่องอื่น ๆ ไปด้วย อยากทำให้เขารู้สึกว่าเขาไม่มีพ่อแม่ เขาก็สามารถมีชีวิตอยู่ได้

ความรู้สึกห่วงใยต่างๆ ที่มีต่อหลานส่งผลให้นางแก้วมีความรู้สึกที่ “แม้ไม่กลัวตายก็ไม่อยากตาย” สวดมนต์ไหว้พระขอให้อายุยืน เพื่อจะได้ดูแลหลานไปนานๆ ทุกวันนี้ต้องพยายามทำงานให้มีรายได้ทุกวัน และให้มีเงินเหลือเก็บฝากออมสินไว้ให้หลาน ได้มากฝากมาก ได้น้อยฝากน้อย เพราะรู้ว่าหลานต้องใช้เงินเพื่อ

การศึกษามาก สิ่งที่ย้ายเตรียมการเพื่อความมั่นคงของหลาน คือ ตั้งใจจะแบ่งที่ดินให้หลานคนละครึ่งให้หลานได้มีหลักฐานต่อไปในวันหน้า สำหรับยายแล้ว การได้เลี้ยงดูหลานเป็นความสุขอย่างที่สุด มีความรักหลานมากจนไม่รู้ว่าจะบอกอย่างไร มากกว่าที่เคยรักลูก ทุกๆ วันนี้จะทำอะไรก็ตามก็ด้วยความรักหลานทั้งสองเท่านั้น ไม่ได้คิดว่าทำอะไรเพื่อตนเองเลย เช่น บางทีไปช่วยงานบ้านเพื่อนบ้าน เห็นของที่หลานชอบกิน หรือยังไม่เคยกิน ก็จะต้องขอไปฝากหลานด้วย เป็นต้น

ปัญหาการดำรงชีวิตและการอยู่ในสังคม

นายบุญ - นางแก้วมีการดำเนินชีวิตตามปกติ แต่จะพึ่งพาสถาบันศาสนามากขึ้น เพราะแม้จะทำใจได้ที่ลูกสาวตายลง และการเลี้ยงหลานก็ไม่ใช่ภาระมากนัก แต่ทั้งสอง โดยเฉพาะนางแก้ว ยังมีความสะเทือนใจ น้อยใจ วิตกกังวล มีความไม่สบายใจเสมอ หรือเมื่อเกิดภาวะขัดสนเรื่องรายได้ เช่น เมื่อฝ่ายสามีไม่มีงาน ไม่มีรายได้ ก็จะไปไหว้พระ ไปคุยกับพระครู ไปเล่าปัญหาให้ฟัง ซึ่งพระจะให้ข้อคิดต่าง ๆ ทำให้เกิดความรู้สึกปลง มีความสบายใจ

นอกจากนั้น การได้ไปมีปฏิสัมพันธ์กับพระในฐานะสมาชิกของกลุ่มเถียน ซึ่งทำให้รู้สึกสบายใจแล้ว ยังได้ไปช่วยทำกิจกรรมต่างๆ ให้กับกลุ่มเถียนด้วย โดยพระครูจะให้ค่าจ้างเป็นเงินบ้าง บางครั้งจะให้เป็นข้าวสาร ขนมห้อหรืออาหารแห้งต่างๆ ตามที่ท่านจะมี สิ่งของเหล่านี้ แม่นางแก้วจะไม่ได้มีความต้องการหรืออยากได้ แต่ก็ดีใจทุกครั้งที่ได้รับ โดยจะรู้สึกว่าคุณพระท่านมีความสุข มีความสบายใจที่ให้ ก็รับมาด้วยความสบายใจเช่นกัน ความรู้สึกบางส่วน เวลาที่รับของที่พระให้มา คือ มีความรู้สึกว่ามีคนรัก มีคนเป็นห่วง ครอบครัวยุคของคุณและหลานๆ (ผู้สัมภาษณ์สรุปว่า นางแก้วชอบที่มีคนมาคุยด้วย จะเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ฟัง แสดงความขอบคุณที่ผู้สัมภาษณ์มาเยี่ยมเยียน ดีใจ และบอกให้มาบ่อยๆ ไม่ต้องเอาอะไรมาให้ เพียงแค่มาพูดคุย ถามทุกข์สุขกันก็พอใจแล้ว มีความสบายใจที่ได้พูดอะไรๆ ที่อยากพูด ได้พูดกับคนที่เข้าใจ เห็นใจ ฯลฯ)

ปัญหาด้านการรับบริการทางสังคม

นายบุญ - นางแก้วเคยได้รับเงินช่วยเหลือจากองค์กรเอกชน (ครูแดง) เป็นเงินเดือนละ 500 บาท เป็นเวลา 1 ปี ซึ่งปัจจุบันไม่ได้รับแล้ว บริการเพียงอย่างเดียวที่ได้ คือ บัตรทอง 30 บาท ซึ่งเห็นว่าเป็นบัตรที่คุ้มค่ามาก ถ้าไม่มีบัตรนี้จะต้องลำบากในเรื่องการรักษาพยาบาลมาก ส่วนบริการจากหน่วยงานอื่นๆ ไม่เคยได้รับและไม่ได้นับว่าจะมีใครมาช่วยอะไรเช่นกัน

ความช่วยเหลือที่ต้องการหรือข้อเรียกร้อง

นายบุญ - นางแก้วมีความต้องการความมั่นคงให้หลานเท่านั้น โดยต้องการความช่วยเหลือ 2 ประเด็น คือ

- ช่วยเหลือให้หลานได้เรียนหนังสือต่อตามความสามารถจนถึงที่สุด เพราะกลัวว่าหลานต้องทุกข์ยากลำบากเป็นชาวไร่ชาวนาเหมือนตน

- ช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาลทุกโรคทุกอย่าง

กรณีที่ 6 นายสิงห์ทอง - นางจันทร์ (นามสมมติ)

นายสิงห์ทอง อายุ 66 ปี นางจันทร์ อายุ 65 ปี อาศัยอยู่ในบ้านของตนเอง กับหลานชาย 1 คน รวม 3 คน

นายสิงห์ทองมีอาชีพทำหัตถกรรมเครื่องจักรสานในนามของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งตนเองเป็นประธานชมรมอยู่ มีรายได้ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับจำนวนของที่ขายและระยะเวลาที่ขาย ส่วนนางจันทร์เป็นแม่บ้านและช่วยงานจักสานของสามี

นายสิงห์ทอง - นางจันทร์มีลูกสาวเพียงคนเดียว เมื่อลูกสาวแต่งงาน ลูกสาวกับลูกเขยก็รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในบ้านทั้งหมด เนื่องจากทั้งคู่มีอาชีพการงานมั่นคงและมีรายได้ดีพอสมควร โดยยายจะเป็นผู้เลี้ยงดูหลานให้ ส่วนตาก็ทำงานจักสานให้กับชมรมผู้สูงอายุ รายได้เล็กน้อยที่ได้ก็จะเป็นส่วนที่เพิ่มขึ้นจากที่ลูกสาวให้มา จึงไม่มีความเดือดร้อนเรื่องการเงินแต่อย่างใด

ต่อมาลูกเขยเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุรถจักรยานยนต์ รายได้ของครอบครัวจึงลดลง แต่ยังไม่เดือดร้อนมากนัก เพราะลูกเขยมีเงินเก็บไว้ให้ และลูกสาวก็ยังทำงานอยู่ มีรายได้พอเลี้ยงดูยายและหลานได้ ต่อมาลูกสาวแต่งงานใหม่ มีลูกชายอีก 1 คน และหลังจากคลอดลูกแล้ว ลูกสาวจึงตรวจพบว่าตนเองติดเชื้อเอดส์และปรากฏอาการป่วยในระยะต่อมา เมื่อมีอาการป่วย ลูกสาวลาออกจากงาน ลูกเขยจึงเป็นผู้มีรายได้แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงดูพ่อแม่และลูกเมีย เงินที่ลูกสาวเก็บสะสมไว้ก็ถูกนำมาใช้ในการรักษาตัวจนหมด นายสิงห์ทองและนางจันทร์ต้องเริ่มหยิบยืมเงินจากญาติพี่น้องใกล้เคียง ซึ่งแม้ทุกคนจะให้ความช่วยเหลือ แต่ญาติพี่น้องเหล่านั้นก็มิได้มีฐานะร่ำรวยแต่อย่างใด เมื่อลูกสาวเสียชีวิต ลูกเขยก็ปรากฏอาการป่วยตามมาทำงานไม่ได้ ขาดรายได้ ครอบครัวตกอยู่ในภาวะยากลำบากยากจนที่สุด ในที่สุด ลูกเขยก็พาลานคนเล็กไปอาศัยอยู่กับครอบครัวของตนเอง เพราะครอบครัวของนายสิงห์ทอง - นางจันทร์ไม่มีปัญญาเลี้ยงดูกันได้

การดำเนินชีวิตและความยากลำบากอันเกิดจากการมีสมาชิกในครอบครัวป่วยและตายด้วยโรคเอดส์

ครอบครัวนายสิงห์ทอง - นางจันทร์เริ่มประสบภาวะยากลำบากตั้งแต่ลูกเขยคนแรกเสียชีวิตไป ส่งผลต่อฐานะทางเศรษฐกิจและด้านจิตใจ เนื่องจากลูกเขยคนแรกเป็นคนดี มีความรับผิดชอบและเป็นกำลังสำคัญของครอบครัว ความรู้สึกสูญเสียนี้ยังไม่คลายไป ลูกสาวซึ่งแต่งงานใหม่ก็ล้มป่วยลงอีกคน และเสียชีวิตในที่สุด นายสิงห์ทองและนางจันทร์ต้องประสบภาวะยากลำบากทั้งทางจิตใจและเศรษฐกิจ ดังนี้

- ตั้งแต่รู้ว่าลูกสาวป่วยและจะต้องเสียชีวิตในที่สุดนั้น ความรู้สึกของพ่อแม่ คือ สงสารลูกสาวและหลานทั้ง 2 คนมาก โดยเฉพาะหลานคนโตจะต้องกลายเป็นเด็กกำพร้า ไม่มีทั้งพ่อและแม่ ส่วนหลานคนเล็กที่ยังเล็กมาก เมื่อไม่มีแม่และตายายก็แก่แล้ว เป็นห่วงว่าจะไม่มีใครดูแลเลี้ยงดู ความรู้สึกของนางจันทร์ขณะนั้นคือ “ถ้าเปลี่ยนได้ก็อยากให้ตนเองป่วยและตายแทนลูกสาว” เพราะตนเองก็ทำมาหากินอะไรไม่ได้ ถ้าจะต้องเลี้ยงหลาน 2 คน ก็คงจะเลี้ยงไม่ได้ดี อยู่ได้ไม่นาน “สู้ให้แม่ลูกเขาอยู่เลี้ยงกันเองจะดีกว่า” โดยเฉพาะการได้เห็นสภาพลูกสาวขณะป่วย ได้รับรู้ความห่วงใยของลูกสาวที่มีต่อลูกๆ ก็ยิ่งท้อแท้หมดกำลังใจ แต่ก็ต้องทำใจ

ให้เข้มแข็ง “เพราะต้องช่วยดูแลเลี้ยงหลานทั้ง 2 คน” และต้องดูแลพยาบาลลูกสาว (ซึ่งขณะนั้นยังป่วย) ด้วย ลูกเขยคนที่ 2 ก็ต้องออกไปทำงาน มิฉะนั้นก็จะมีเงิน ไม่มีนมให้หลานคนเล็กกิน นางจันทร์จึง “จำเป็นต้องตั้งใจต่อไป จะมัวนั่งซึมเศร้าไม่ได้”

เมื่อลูกสาวเสียชีวิตไป ลูกเขยก็ติดเชื้และไม่แน่ใจว่าหลานคนเล็กจะติดเชื้หรือไม่ แต่เนื่องจากนายสิงห์ทองและนางจันทร์ไม่อยู่ในฐานะที่จะดูแลเลี้ยงดูกันไปได้ จึงต้องตั้งใจให้ลูกเขยพาหลานคนเล็กไปอาศัยอยู่กับครอบครัวของฝ่ายลูกเขย แม้จะมีความเป็นห่วงทั้งลูกเขยและหลานมากเพียงใดก็ตาม

นอกจากนั้น หลังจากลูกสาวเสียชีวิต พ่อแม่ของลูกเขยคนแรกซึ่งอาศัยอยู่กรุงเทพฯ ก็แสดงความจำนงในการขอรับหลานไปเลี้ยงดู โดยอ้างว่าครอบครัวตายายมีฐานะยากจนระยะแรกมีอาชีพ ไม่มีปัญญาเลี้ยงหลาน ซึ่งทั้งนายสิงห์ทองและนางจันทร์ต้องประสบภาวะวิกฤตกังวล สับสนมาก ในทางหนึ่ง ตายายมีความรักใคร่ผูกพันกับหลานคนโตมาก เพราะเลี้ยงดูมาตั้งแต่เกิด และหลานก็ผูกพันกับตายายมาก ส่วนทางปู่ย่า นานๆ ครั้งจึงจะมาพบกัน จึงมีความห่วงใยว่าหลานจะไปอยู่กับผู้ที่ไม่คุ้นเคยได้หรือไม่ แต่ในอีกทางหนึ่ง ตายายก็มีความห่วงใยในอนาคตของหลาน เนื่องจากรู้ว่าตนเองไม่มีปัญญาจะเลี้ยงหลานได้ หลานอาจจะลำบาก อาจจะได้เรียนหนังสือ ฯลฯ ในที่สุด จึงตัดสินใจส่งหลานไปให้ปู่ย่าเลี้ยง เพราะคิดถึงอนาคตของหลาน ระหว่างที่หลานจากไป ตายายเต็มไปด้วยความห่วงใย ห่วงจิตใจ กลัวไม่มีใครดูแลสุขภาพของหลาน แต่หลานก็อยู่กับปู่ย่าได้ไม่นานก็ขอกลับมาอยู่กับตายายตามเดิม เนื่องจากความไม่คุ้นเคย ทำให้อยู่ด้วยกันไม่ได้ ตอนหลานกลับมาอยู่กับตายายอีกครั้งนั้น ทั้งสองดีใจมาก ตั้งใจและสาบานว่าจะไม่ยอมให้ไปอยู่กับใครอีก ถึงจุนก็จะอยู่ไปตามประสาจน จะช่วยกันกับญาติพี่น้องคนอื่น ๆ ดูแลเขาไปให้ดีที่สุด

- ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาเศรษฐกิจที่นายสิงห์ทอง – นางจันทร์เริ่มประสบมาตั้งแต่ลูกเขยคนแรกเสียชีวิตไป เป็นปัญหาหนักมากขึ้นเมื่อลูกเขยคนที่ 2 เจ็บป่วยและต้องออกจากงานประจำที่เคยทำ ไปทำงานรับจ้างแทน ซึ่งทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน บางวันมีงานทำ บางวันไม่มี รายได้จากงานจักสานของนายจันทร์จึงกลายเป็นรายได้หลัก เพราะเป็นทางเดียวที่ครอบครัวจะมีรายได้ขึ้นมา ซึ่งต้องใช้จ่ายเกี่ยวกับหลานชายเป็นส่วนใหญ่ ทั้งค่ากินอยู่ เครื่องแต่งกาย ชุดนักเรียน ค่าเล่าเรียน ค่ารถรับส่งไปโรงเรียน ฯลฯ (ในระยะแรกยังมีเงินที่พ่อของหลานสะสมไว้ และปู่ย่าส่งเงินมาให้บ้าง แต่หลังจากแม่ตายก็ไม่ส่งมาอีก) ในที่สุดต้องให้ลูกเขยคนที่ 2 พาลูกกลับไปอาศัยครอบครัวของตนเอง

- ปัญหาที่ตามมาอีกประการหนึ่ง คือ หลังจากลูกสาวเสียชีวิต นางสิงห์ทองและนางจันทร์จึงได้ทราบว่า ลูกเขยคนแรกได้ทำประกันชีวิตเอาไว้ โดยระบุชื่อหลานชายเป็นผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ เมื่ออายุ 20 ปี บริบูรณ์ แต่หากมารดาของเด็กเสียชีวิตก่อน บริษัทจะจ่ายค่าเลี้ยงดูเด็ก เดือนละ 4,000 บาท จนกว่าจะอายุ 20 ปี (ทำให้ตายายเดาว่า เป็นสาเหตุที่ปู่ย่าต้องการขอรับหลานไปเลี้ยงดูเอง) ซึ่งภายหลังบริษัทประกันชีวิตแนะนำให้ตายายทำเรื่องฟ้องศาลขอเป็นผู้ปกครองหลานชาย และในที่สุด ศาลตัดสินให้ทั้งคู่เป็นผู้ปกครองของหลานตามกฎหมาย และให้บริษัทจ่ายค่าเลี้ยงดูแก่หลานได้ ทำให้ปัญหาทางเศรษฐกิจคลี่คลายลงบ้าง

ปัญหาการดำรงชีวิตและการอยู่ในสังคม

นายสิงห์ทอง นางจันทร์และหลานสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ตายายเคยเป็นห่วงว่า เมื่อแม่ของหลานตาย หลานจะมีปัญหาหรือไม่ ผลปรากฏว่า ไม่มีใครแสดงความรังเกียจ ญาติพี่น้องทุกคน เข้าใจและเห็นใจ ส่วนหลานก็เป็นเด็กดี นิสัยดี เรียบร้อย ไม่ค่อยพูด เก็บความรู้สึก ชอบเล่นกีฬาและไม่ก่อปัญหาให้ตายาย

อย่างไรก็ตาม จากการที่ครอบครัวนี้ได้รับเงินจากบริษัทประกันชีวิตเพื่อใช้เลี้ยงดูหลาน ทำให้มีชาวบ้านดูถูกและเล่าขานว่า ครอบครัวนี้ได้เงินของหลานใช้เลี้ยงดูกัน (ประเด็นนี้นางจันทร์สะท้อนใจมาก ถึงกับร้องไห้ขณะเล่าให้ผู้สัมภาษณ์ฟัง) แต่ถึงอย่างไร ตายายก็ยังยืนยันว่า ทั้งสองก็ยังจะเลี้ยงหลานด้วยความเต็มใจ แม้ไม่มีเงินค่าเลี้ยงดูนี้ จะเต็มใจทำหน้าที่นี้ด้วยความรักและผูกพัน

ปัญหาด้านการรับบริการทางสังคม

ครอบครัวของนายสิงห์ทองและนางจันทร์ได้รับประโยชน์จากบริษัทประกันชีวิต ซึ่งเป็นระบบประกันเอกชน หลานชายเคยได้รับทุนการศึกษาจากโรงเรียนเป็นเงิน 5,000 บาท ส่วนหน่วยงานราชการและเอกชนอื่น ๆ ทั้งนายสิงห์ทองและนางจันทร์ไม่มีข้อมูลหรือช่องทางที่จะไปขอรับความช่วยเหลือจากใคร อย่างไร

บริการที่ตายายได้รับจะมาจากชุมชน อันได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุ เป็นกำลังใจและแหล่งรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ และจากญาติพี่น้องที่ช่วยเหลือทั้งเงินทอง สิ่งของและกำลังใจ

ความช่วยเหลือที่ต้องการหรือขอเรียกร้อง

นายสิงห์ทองและนางจันทร์มีความวิตกกังวลแต่เฉพาะอนาคตของหลานชายเท่านั้น สิ่งที่ต้องการคือ ขอให้รัฐสนับสนุนด้านการศึกษาให้หลานได้เรียนจนจบ

นอกจากนั้น ก็ได้วางแผนไว้แล้วว่า จะยกหลานให้ป่าเลี้ยงดู หากทั้งสองเป็นอะไรไป

กรณีที่ 7 นายเสา - นางสาว (นามสมมติ)

นายเสา อายุ 60 ปี นางสาว อายุ 59 ปี อาศัยอยู่บ้านของลูกชาย (ที่อาศัยติดเชื้อเอดส์ - ลูกสะใภ้เสียชีวิตแล้ว) และหลานชาย 1 คน อายุ 6 ขวบ

นายเสา - นางสาวมีลูก 3 คน ลูกชาย 1 คน ลูกสาว 2 คน แต่เดิมอาศัยอยู่กับลูกสาวคนโต นายเสามีอาชีพรับจ้างทั่วไป ถ้ามีงานก็ไปทำ ไม่มีงานก็ไม่ทำ นางสาวช่วยดูแลบ้านให้ลูกสาว ค่าใช้จ่ายทุกอย่างในบ้าน ลูกสาวคนนี้เป็นผู้รับผิดชอบ และเลี้ยงดูพ่อแม่ด้วย นายเสา - นางสาวคิดว่าตนเองและลูกๆ มีฐานะพอมีพอกิน ลูกทุกคนมีอาชีพ มีงานทำ ไม่ลำบากอะไร พ่อแม่จะทำงานก็ได้ ไม่ทำก็ได้ ลูกๆ ช่วยกันเลี้ยงดู

ปัญหาเกิดขึ้นกับครอบครัวของลูกชาย ซึ่งแต่งงานแยกครอบครัวไปอยู่ต่างหมู่บ้าน ลูกชายมีอาชีพเป็นลูกจ้างทั่วไปของกรมประมง ประจำที่สถานีแม่โจ้ มีรายได้เดือนละ 4,000 บาท ลูกสะใภ้เป็นลูกจ้างบริษัทในเมือง รายได้ประมาณเดือนละ 4,000 - 6,000 บาท ต่อมาลูกสะใภ้มีอาการป่วย ตรวจพบว่าติดเชื้อเอดส์ ลูกชายไปตรวจเหมือนกัน แต่ไม่ยอมบอกว่าติดเชื้อหรือไม่ แต่จากความเห็นของพ่อแม่ คิดว่าลูกชายก็ติดเชื้อด้วยเช่นกัน

เมื่อลูกสะใภ้ป่วย นายเสาและนางสาวต้องย้ายจากบ้านของลูกสาวคนโต ไปอาศัยรวมกันอยู่ที่บ้านของลูกชายเพื่อช่วยดูแลหลาน และดูแลพยาบาลลูกสะใภ้ ในช่วงที่ลูกสะใภ้ป่วยหนัก ลูกชายต้องไปเฝ้าดูแลที่โรงพยาบาล ตายายจึงรับผิดชอบเลี้ยงและดูแลหลาน และดูแลเฝ้าบ้านให้ด้วย จนลูกสะใภ้เสียชีวิต การดำเนินชีวิตและความยากลำบากอันเกิดจากการมีสมาชิกในครอบครัวป่วยและตายด้วยโรคเอดส์

ในช่วงที่ลูกสะใภ้ป่วยนั้น นายเสา - นางสาวไม่ต้องรับผิดชอบในเรื่องค่าใช้จ่าย เนื่องจากได้รับสิทธิตามบัตรประกันสังคม และบริษัทที่ลูกสะใภ้ทำงานอยู่ด้วยก็ดูแลเอาใจใส่ดีจนเสียชีวิตไป รวมทั้งช่วยค่าทำศพด้วย นายเสาและนางสาวจึงไม่ได้รับความกระทบกระเทือนในเรื่องนี้ในระยะแรก ลูกชายเมื่อได้เงินเดือนก็แบ่งให้ ลูกสาวก็ยังส่งค่าเลี้ยงดูให้ แต่บางช่วงที่เงินเดือนของลูกชายไม่ออก (ช่วงที่ทำการเก็บข้อมูล ลูกชายรอเงินตกเบิก) ทำให้เกิดปัญหาบ้าง เพราะลูกชายไม่มีเงินเก็บ นายเสาต้องออกไปหางานทำ (รับจ้างเกี่ยวข้าว) เพื่อให้มีรายได้ เพราะทุก ๆ เดือนจะมีรายจ่ายประจำ ได้แก่ ค่าไฟฟ้า ค่ามาปนักิจ ฯลฯ แต่หากลูกชายได้รับเงิน ปัญหาต่าง ๆ จะคลี่คลายไป

อย่างไรก็ตาม การอยู่ดูแลลูกชายและเลี้ยงหลานชายนั้น ก่อภาระให้แก่ นายเสา - นางสาวหลายประการ โดยเฉพาะในแง่จิตใจ เช่น

- ลูกชายเสียใจต่อการตายของภรรยามาก มีอาการซึมเศร้า ไม่ยอมทำงานและดื่มสุรารอบอย่างหนัก กลับบ้านค่ำมืด อาจจะรวมทั้งการวิตกกังวลกับการติดเชื้อของตนเอง (ซึ่งตายายคาดเดาเอง เพราะลูกชายไม่ยอมเปิดเผยผลตรวจเลือด) ทำให้ลูกชายไม่สนใจอะไรทั้งสิ้น ไม่ยอมพูดกับพ่อแม่ แม้แต่กับหลานชายซึ่งลูกของตน ก็ไม่พูดด้วย ปล่อยให้ตายายรับภาระดูแลทั้งหมด

การที่ลูกชายมีสภาพจิตใจเช่นนี้ ก่อความวิตกกังวลแก่นายเสา - นางสาวอย่างยิ่ง เป็นห่วงกลัวว่าลูกชายจะฆ่าตัวตาย นางสาวต้องคอยเฝ้าดูพฤติกรรมบ่อย ๆ กลัวจะคิดสั้น หรือพยายามพูดคุย ชักถามลูกชาย หรือปลุกปลอบใจว่า ถึงแม้ภรรยาจะตายแล้ว ก็ยังมีพี่ ๆ และพ่อแม่อยู่ ที่สำคัญยังมีลูกที่ต้องคอยดูแล

พยายามชักจูงให้ลูกเลิกดื่มสุรารองานหนัก ด้วยเกรงว่าหากติดเชื่อจริง ๆ แล้ว ร่างกายจะทรุดโทรม อาการของโรคจะปรากฏและกำเริบขึ้นอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม การที่ลูกชายไม่ยอมรับหรือเปิดเผยความจริงเช่นนี้ ทำให้ตายายยังแอบมีความหวังอยู่ในใจว่าลูกชายจะไม่เป็นอะไร

- ภาระหนักอีกประการหนึ่ง คือ การเลี้ยงดูหลานซึ่งยังเล็กมาก อยู่ในวัยซุกซน ยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้มาก ยายต้องหุงหาอาหารให้ ดูแลอาบน้ำแต่งตัว และไปส่งที่โรงเรียน โดยตาจะให้หลานซ้อนท้ายรถจักรยานไปส่งที่โรงเรียน ทำให้ยายต้องเป็นห่วงทั้งตาและยาย เกรงจะเกิดอุบัติเหตุหรือได้รับอันตรายต่าง ๆ เพราะตาอายุมากแล้ว ตาก็ไม่ค่อยดี มองไม่ค่อยเห็น และประการสำคัญ คือ หลานเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 แล้ว ต้องมีการบ้านมาทำที่บ้าน ซึ่งทั้งตายายไม่สามารถช่วยหลานทำการบ้านได้เลย (ตาอ่านหนังสือออกแต่สอนไม่ได้ ยายอ่านหนังสือไม่ค่อยออก) หลานจึงมีปัญหาประจำคือไม่ได้ทำการบ้านส่งครู บางครั้งจะร้องไห้แง ทำให้ตายายสงสารหลานมาก บางครั้งต้องจูงหลานไปให้เด็กที่โตกว่าช่วยสอนให้ แต่บ้านเพื่อนบ้านที่มีเด็กโตก็อยู่ไกลออกไป

ปัญหาการดำรงชีวิตและการอยู่ในสังคม

นายเส้า – นางสาวมีการดำเนินชีวิตตามปกติ ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในชุมชน

ปัญหาด้านการรับบริการทางสังคม

นายเส้า – นางสาวเคยได้รับความช่วยเหลือเพียงอย่างเดียวจากกรมประชาสงเคราะห์ผ่านทางบ้านเวียงพิงค์ เป็นค่าช่วยเหลือบุตรของผู้ติดเชื้อเอดส์เป็นรายเดือน ๆ ละ 500 บาท โดยการช่วยเหลือของครูที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน

ส่วนหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ในชุมชน ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือจากใคร และตนเองก็ไม่ได้ไปขอความช่วยเหลือจากใคร

ความช่วยเหลือที่ต้องการหรือขอเรียกร้อง

สิ่งที่นายเส้า – นางสาวต้องการ คือ ความมั่นคงในชีวิตของหลานชาย หากลูกชายตายไป ตนก็ตั้งใจจะทำหน้าที่แทนพ่อแม่ของเขาให้ดีที่สุด ซึ่งหากตนทำได้ไม่ดีก็จะขอร้องให้ลูกสาวทั้ง 2 คนให้ความรักและเมตตาแก่หลานกำพร้าทั้งสอง หรือหากตายายตายไป ก็จะฝากให้ลูกสาวช่วยเหลือต่อไป

ในส่วนขอเรียกร้องหรือความต้องการอื่นๆ ทั้งสองต้องการคำแนะนำจากบุคลากรหรือหน่วยงานใดก็ได้ที่จะคอยให้คำแนะนำว่า คนที่มีปัญหาเรื่องนี้ควรจะไปขอความช่วยเหลือจากใคร หน่วยงานใดบ้าง มีขั้นตอนในการขอความช่วยเหลืออย่างไร ซึ่งคนที่มีปัญหาเช่นนี้จะได้สามารถไปดำเนินการเองได้

สิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คือ ชาวบ้านที่มีปัญหาเดียวกันจะพูดคุยปรึกษาหารือกันเอง ซึ่งส่วนใหญ่ก็ช่วยให้สบายใจขึ้น ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนที่เข้าใจกัน แต่การจะได้รับความช่วยเหลือนั้นมีมากบ้างน้อยบ้างหรือบางคนก็ไม่สามารถช่วยอะไรกันได้เลย

กรณีที่ 8 นายคำ - นางใบ (นามสมมติ)

นายคำและนางใบ อายุ 66 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่ในบ้านของตนเอง กับลูกชายที่ติดเชื้อเอดส์ 1 คน และหลานชาย 2 คน อายุ 16 และ 12 ปี

นายคำ - นางใบมีลูกทั้งหมด 9 คน เสียชีวิตไปแล้ว 4 คน โดยในจำนวนนี้ เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ 3 คน ที่เหลือ 5 คน ป่วยด้วยโรคเอดส์ 1 คน

นายคำ - นางใบมีฐานะค่อนข้างยากจนมาแต่เดิม อาชีพรับจ้างทั่วไป พอมีเงินใช้บ้างไม่เดือดร้อนอะไร ลูกๆ ทุกคนแยกครอบครัวออกไป ต่างก็มีอาชีพพอเลี้ยงตนเองไม่เดือดร้อน สองสามีภรรยาใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย กินอยู่อย่างง่าย ๆ มีใช้ก็ใช้ ไม่มีก็ไม่มีใช้ ลูก ๆ ให้เงินใช้บ้างครั้งละ 100 - 200 บาทตามแต่เขาจะมี มีลูกสาวคนหนึ่ง (นางพา - นามสมมติ) ที่มีอาชีพหมั่นคอง มีฐานะดีกว่าคนอื่นๆ และเป็นคนที่จุนเจือพ่อแม่มากที่สุด นางพาต้องไปทำงานไกลๆ ตายายก็รับเลี้ยงลูกของนางพา 2 คน ทำให้ทั้งตายายและหลานมีความผูกพันและรักกันมาก

ในช่วงระยะที่โรคเอดส์ระบาดหนัก ลูกชายและลูกสะใภ้เสียชีวิตไป 2 คน ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ลูกสาวและลูกชายหน้ายจึงกลับมาอยู่กับพ่อแม่ นายคำและนางใบต่างวิตกกังวลว่าลูกชายและลูกสาวของตนจะติดเชื้อเอดส์หรือไม่ เพราะเวลานั้น เรื่องของเอดส์เป็นเรื่องร้ายแรง เป็นโรคที่น่ากลัว รักษาไม่หาย ติดต่อกับคนที่อยู่ใกล้ได้ง่ายมาก หลังจากนั้นไม่นาน ลูกชายและลูกสาวก็ล้มป่วยด้วยโรคเอดส์ ทั้งคู่ต้องรับภาระในการดูแลรักษาพยาบาลทุกอย่าง หายอาหาร พอไปหาหมอ ประณิบัติลูกทั้ง 2 คนด้วยความรู้สึกรักและสงสาร ไม่รู้ลึกโกรธหรือรังเกียจเลย เพราะคิดเสมอว่า “ในความเป็นพ่อแม่เป็นแม่นั้น เมื่อลูกเจ็บป่วย พ่อแม่ต้องดูแลรักษาเอาใจใส่ให้ความสงสารเขามากที่สุด โดยไม่ได้หวังว่า หากเราเจ็บป่วยแล้ว ลูกๆ ต้องมาดูแล เขาไม่มาดูแลรักษาก็แล้วแต่เขา จะไม่โกรธ ‘ไม่ว่า’ และโกรธ ‘ไม่ว่า’ และน ลูกทั้ง 2 ก็เสียชีวิต

หลังจากนั้น นางพา ซึ่งเป็นผู้ที่จุนเจือ 2 ตายายเสมอ ล้มป่วยและเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์อีกคนหนึ่ง และหลังสุด ลูกชายคนเล็กซึ่งอาศัยอยู่ด้วยกันก็ติดเชื้อเพิ่มขึ้นอีก 1 คน

ปัจจุบัน นายคำ - นางใบต้องดูแลรับผิดชอบเลี้ยงดู 3 ชีวิต คือ ลูกชายที่ติดเชื้อ 1 คน และหลานชาย 2 คน

การดำเนินชีวิตและความยากลำบากอันเกิดจากการมีสมาชิกในครอบครัวป่วยและตายด้วยโรคเอดส์

ชีวิตของนายคำ - นางใบแต่เดิม เป็นชีวิตที่อยู่แบบสบาย ๆ 2 คนตายาย ไม่ต้องวิตกกังวลอะไร บางครั้งก็รับเลี้ยงหลานๆ บ้าง แต่ก็ไม่มีรู้สึกว่าลำบากอะไร เพราะมีความรู้สึกอยากทำ เต็มใจทำ มีความสุขที่ได้เลี้ยงหลาน ถึงหลานจะซุกซนทำให้เหน็ดเหนื่อยบ้าง แต่ก็มีความสุข ไม่ต้องกังวลกับเรื่องค่าใช้จ่าย เพราะพ่อแม่เขาจ่ายให้ แต่เมื่อเกิดสภาพการณ์ที่ลูกๆ ทั้งลูกสาว ลูกชาย ลูกสะใภ้ ลูกเขยพากันล้มตายด้วยโรคเอดส์ติดๆ กันในระยะเวลาอันสั้น ทำให้ทั้งสองสามีภรรยาต้องรับภาระหนักหน่วงตามมาเป็นระยะ ตั้งแต่การดูแล

รักษาลูกๆ ที่ป่วยจนทยอยตายกันไป และในที่สุดก็ต้องรับดูแลเลี้ยงดูหลาน ๆ ในกาลปัจจุบัน ทำให้ทั้งคู่ต้องเผชิญภาวะวิกฤติที่หนักหน่วงแสนสาหัสในหลาย ๆ ด้าน เช่น

- ด้านจิตใจ นับตั้งแต่สมาชิกในครอบครัวล้มตายจากไปทีละคน จนถึงนางพา นายคำ - นางใบรู้สึกเศร้าเสียใจอย่างที่สุด โดยเฉพาะการตายของนางพาก่อความสะเทือนใจให้พ่อแม่อย่างรุนแรง รวมทั้งพี่น้องคนอื่น ๆ เนื่องจากคาดไม่ถึงว่าเรื่องแบบนี้จะเกิดกับลูกคนนี้ ซึ่งเป็นที่พึงพิงของพ่อแม่และพี่น้องคนอื่น ๆ นางใบระบุว่า นอกจากตนจะเสียใจอย่างที่สุดแล้ว ยังเกิดความรู้สึกหดหู่ ท้อแท้ใจ ลึ้นหวัง หดกำลังใจ คิดว่าลูก ๆ และตนเองมีบาปกรรมอะไรมากมาย ถึงต้องมาป่วยเป็นโรคร้ายนี้ และจากภาวะที่เผชิญ รวมกับภาวะที่ต้องแบกรับ ทำให้นางใบมีความรู้สึกว่า "ถ้าตายได้ก็อยากตาย แต่ตายไม่ได้ จะต้องพยายามอยู่ให้ได้เพราะลูกที่ป่วยและหลานต้องพึ่งตนเองอยู่"

- ปัญหาหลานถูกทอดทิ้ง หลังจากนางพาเสียชีวิต ลูกชายได้ทอดทิ้งลูก 2 คนไว้กับตายาย แล้วตนเองก็แยกไปแต่งงานใหม่ มีลูกอีก 1 คน โดยไม่สนใจลูกทั้งสองคนเลย ไม่ส่งเสียเงินทองให้ และหลานทั้ง 2 ก็ไม่ยอมไปอยู่กับพ่อแม่เลี้ยง ภาระการเลี้ยงดูหลานตกอยู่กับตายายทั้งหมด ต้องทำหน้าที่แทนพ่อแม่ ทั้งการเลี้ยงดู จัดหาสิ่งของต่างๆ เสื้อผ้า ค่าเล่าเรียน ฯลฯ ซึ่งทำให้ต้องเหน็ดเหนื่อยมาก โดยเฉพาะหลานชายคนโตที่เข้าสู่วัยรุ่นแล้ว สร้างความลำบากใจให้ตายายมาก เนื่องจากไม่ตั้งใจเรียน ไม่อยากเรียนหนังสือ จบ ม.3 แล้วและขณะนี้ไม่ยอมไปเรียนหนังสือต่อ ตายายวิตกกังวลและห่วงเป็นอย่างยิ่ง กลัวหลานจะไปติดยาเสพติด กลัวหลงผิดคบเพื่อนไม่ดี เป็นอันธพาล เป็นขโมย หรืออาจเป็นเหมือนลุง ป้าหรือแม่ คือ ติดเชื่อเอดส์มา ส่วนหลานชายคนเล็กเป็นเด็กดี ร่างกายแข็งแรง รักตายายมาก ขณะนี้กำลังจะเข้าสู่วัยรุ่น ตายายก็ยังเป็นห่วงอยู่ว่าจะเปลี่ยนนิสัยหรือไม่ ซึ่งหากหลานคนนี้เปลี่ยนแปลงเสียคนไปอีกคน ตายายคงทนไม่ได้แน่ ๆ เพราะคิดว่า "ทุกวันนี้ครอบครัวลูกหลานของตนก็มีบาป มีความทุกข์ซ้ำแล้วซ้ำเล่าอยู่แล้ว" ไม่อยากให้หลานต้องเป็นเช่นนั้นอีก

- นอกจากภาระเรื่องการเลี้ยงดูหลานซึ่งเป็นภาระที่หนักใจอย่างยิ่งแล้ว ยังมีภาระในการดูแลลูกชายคนเล็ก ซึ่งติดเชื่อเอดส์และเริ่มมีอาการป่วยบ้างแล้ว ภาวะนี้เป็นภาวะที่ก่อความทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง "รู้สึกว้าเหว่จะทนรับความร้ายแรงนี้ไม่ไหว" เมื่อก่อนที่จะเกิดวิกฤตการณ์ในครอบครัว สองสามีภรรยาทำตัวตามสบาย อยากไปไหนเมื่อไรก็ไป จะกินข้าวเมื่อไรก็ได้ หิวก็กิน บางครั้งไม่หิวก็ไม่กิน แต่ขณะนี้ เมื่ออายุมากขึ้นร่างกายทรุดโทรมลงไปแล้ว แต่กลับต้องมาแบกภาระการดูแลลูก ถึงเวลากินก็ต้องลุกขึ้นมาทำกิน จะรอให้คนอื่นมาทำก็ไม่ได้ ถือว่าเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่ไม่ทำและใครจะทำ ใครจะดูแลลูกได้ดีเท่าพ่อแม่ ทำให้เหนื่อยกายมากยิ่งขึ้น มีเพียงบางครั้งบางคราวที่มีญาติพี่น้องบางคนส่งอาหารมาให้บ้าง

- ปัญหาด้านเศรษฐกิจ นายคำ - นางใบไม่มีอาชีพประจำ เนื่องจากแต่ก่อนทำอาชีพรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ และลูกๆ ช่วยส่งเสียให้อยู่อย่างสบาย แต่เมื่อลูกที่จนเจ็ดตนเองมากที่สุด เสียชีวิตไป ประกอบกับต้องเลี้ยงดูลูกที่ป่วย และหลานที่เป็นวัยรุ่นโดยไม่ได้รับรับค่าใช้จ่ายช่วยเหลือเช่นแต่ก่อน ทำให้ทั้งคู่ไม่มีรายได้ประจำเลย นอกจากลูกๆ ที่เหลือหยิบยืมให้บ้าง ทั้งนายคำและนางใบต้องออกไปรับจ้างทำงานเพื่อหาเงินกันอีก แต่จะต้องผลัดเปลี่ยนกันไป เพราะต้องมีคนดูแลลูกที่ป่วย เนื่องจากไม่กล้าทิ้งลูกไว้คนเดียว ซึ่งรายได้ก็เล็กน้อยมาก หากเทียบกับค่าใช้จ่ายสำหรับการซื้ออาหาร ยา ค่ารักษาพยาบาล และค่ารถไปหาหมอ ฯลฯ

ปัญหาการดำรงชีวิตและการอยู่ในสังคม

ระยะแรกที่เรื่องของโรคเอดส์เป็นเรื่องที่น่ากลัวและมีความรุนแรง การมีสมาชิกในครอบครัวป่วยและตายด้วยโรคเอดส์เป็นเรื่องที่สังคมไม่ยอมรับ บางคนเข้าใจผิดว่าเป็นเพราะลูกชายลูกสาวประพฤติดูไม่ดี จึงป่วยด้วยโรคนี้ คนที่ทำตัวดี ๆ เขาไม่เป็นกัน แต่ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเข้าใจมากขึ้น รู้จักโรคเอดส์มากขึ้น และเห็นว่ามีคนในหมู่บ้านและที่อื่นๆ ป่วยและตายด้วยโรคนี้เช่นกัน ชาวบ้านจึงลดความรังเกียจลง ปรมาหาสู่กันตามปกติ บางคนมีของมาฝาก มาเยี่ยม มีของกินมาแบ่งให้บ้าง

ปัญหาด้านการรับบริการทางสังคม

- นายคำ – นางใบและหลานเคยได้รับความช่วยเหลือหรือบริการทางสังคม 2 – 3 อย่าง ได้แก่
- หลานชายเคยได้รับเงินช่วยเหลือจากมูลนิธิของต่างประเทศ ที่ผ่านมายังศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่ขณะนี้งบประมาณหมดแล้ว
 - บริการทางสังคมที่ได้รับสม่ำเสมอ คือ กลุ่มเทียน ซึ่งจ่ายค่าแรงให้กับสมาชิกกลุ่มที่ไปร่วมกิจกรรม แม้จะเป็นเงินไม่มากก็ตาม บางครั้งจะได้เป็นอาหารหรือสิ่งของ เช่น สมุด ปากกา ดินสอ ฯลฯ ให้หลานชาย
 - นอกจากนั้นจะเป็นการสนับสนุนทางสังคมจากญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน เชื้อเพื่อสิ่งของต่าง ๆ ให้
 - ในส่วนขององค์กรอื่น ๆ เช่น อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแหล่งอื่นๆ จะไม่เคยได้รับความช่วยเหลือเลย ไม่ว่าจะเป็นผ้าห่มหรือเบี่ยงชีฟสำหรับคนชรา เพราะ “เขาเห็นว่าเรามีลูกหลานอยู่อีกหลายคน ซึ่งจริง ๆ แล้วทุกคนต่างก็แทบจะดูแลตัวเองและครอบครัวไม่ได้อยู่แล้ว การมาช่วยเหลือเราก็เพิ่มภาระให้เขา แม้จะเป็นเงินจำนวนไม่มากก็ตาม”
 - เมื่อเจ็บป่วยได้รับยาจากสถานอนามัยและโรงพยาบาลในอำเภอ แต่สำหรับนางใบนั้นไม่ชอบเดินทางไกล จึงมักซื้อยาที่ตลาดมากินเอง
- นายคำ – นางใบรู้ว่าตนเองต้องการความช่วยเหลือมาก แต่ปัญหา คือ ไม่รู้จะไปขอความช่วยเหลือจากใคร ที่ไหน ไม่รู้จะไปขอคำแนะนำจากใคร

ความช่วยเหลือที่ต้องการหรือขอเรียกร้อง

- นายคำและนางใบซึ่งมีฐานะยากจนต้องการให้รัฐบาลดูแลทั้งคนชราและเด็ก โดย
- ในส่วนของคนชรา ต้องการเบี่ยงชีฟเพื่อให้มีรายได้มาใช้เลี้ยงดูหลาน
 - ในส่วนของหลาน อยากให้หลานได้รับทุนการศึกษาจนกว่าจะเรียนจบ จะได้มีอาชีพทำ เลี้ยงดูตนเองได้ (ไม่อยากจะให้หลานเป็นคนไม่ดี ไม่อยากให้หลานป่วยด้วยโรคเอดส์)
 - ความต้องการอีกประการหนึ่ง คือ อยากให้หลานกลับไปอยู่กับพ่อ ให้พ่อเลี้ยงดู แต่หลานทั้งสองก็ไม่ยอมไป อ้างว่ารู้สึกอึดอัดใจที่ต้องไปอยู่กับพ่อ

กรณีที่ 9 นายเจื้อย - นางมา (นามสมมติ)

นายเจื้อย อายุ 69 ปี นางมา อายุ 66 ปี อาศัยอยู่ในบ้านที่ปลูกอยู่บนที่ดินของลูกสาวคนโตและลูกเขย อยู่รวมกับหลาน 1 คน อายุ 14 ปี

นายเจื้อย - นางมามีลูกทั้งหมด 6 คน เสียชีวิตแล้ว 2 คน คนหนึ่งเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์

อาชีพของนายเจื้อยที่ทำอยู่เดิม คือ การทำไร่ทำสวน (ปลูกผัก ปลูกพริก ฯลฯ) และเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู อยู่กับบ้าน ส่วนนางมามีอาชีพรับจ้างเตสะ (ทำกระดาดเตสะ) หรือรับจ้างทั่วไป มีรายได้วันละ 50 - 80 บาท ถ้าไม่ทำงานก็ไม่ได้เงิน โดยเฉลี่ยจะมีรายได้ประมาณเดือนละ 1,000 - 1,200 บาท ซึ่งรายได้จากทั้งสามมีภรรยารวมกัน กับการได้รับเงินช่วยเหลือจากลูกๆ คนละ 100 บาทบ้าง 200 บาทบ้างตามแต่จะมี ทำให้ทั้งสองมีชีวิตอยู่ได้อย่างสบาย

สำหรับลูกชายคนที่ 5 หลังจากแต่งงานแล้วก็แยกไปอาศัยอยู่ร่วมกับครอบครัวของภรรยาในตำบลเดียวกัน แต่คนละหมู่บ้าน เมื่อมีลูกก็ส่งมาให้ปู่ย่าเลี้ยง โดยจะส่งเงินค่าเลี้ยงดูมาให้ทุกเดือน ซึ่งเพียงพอในการเลี้ยงดูทั้งปู่ย่าและหลาน นับว่าขณะนั้น ครอบครัวไม่ลำบากเลย ปู่ย่ายังทำงานได้ ลูกๆ ก็ส่งเงินมาให้

เมื่อลูกชายป่วยด้วยโรคเอดส์ ครอบครัวของลูกสะใภ้รังเกียจ ไม่ยอมดูแลรักษาและให้ความช่วยเหลือ ทั้งลูกชายและลูกสะใภ้จึงกลับมาอาศัยอยู่กับพ่อแม่ ซึ่งพ่อแม่และพี่น้องคนอื่นๆ ได้มาช่วยดูแลรักษาพยาบาล โดยเฉพาะพี่สาวคนโตที่บ้านอยู่ในบริเวณเดียวกัน และพี่สาวคนรองที่บ้านอยู่ติดกัน ในระยะนั้น ครอบครัวยังพอมีเงินอยู่บ้าง แต่เมื่อต้องนำเงินมารักษาพยาบาลลูกจนหมด ก็ต้องขายหมูขายไก่ นำเงินมารักษาจนหมดอีก จึงขาดเงินที่จะนำไปลงทุนหมุนเวียน ต้องเลิกอาชีพเลี้ยงสัตว์ไป

เมื่อลูกชายเสียชีวิต ครอบครัวของลูกสะใภ้ก็มารับลูกสาวของเขากลับคืนไปดูแลรักษา แต่ทั้งหลานไว้ให้เลี้ยง นอกจากนั้น ในการจัดงานศพของลูกชาย ครอบครัวของลูกสะใภ้ก็เอาเงินที่ชาวบ้านมาช่วยงานศพไปหมด ไม่แบ่งมาช่วยค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ หรือแบ่งให้หลานเลย และที่ยิ่งกว่านั้น เมื่อพาลูกสะใภ้กลับไปแล้ว ยังรื้อบ้านของลูกชายลูกสะใภ้ ซึ่งลูกชายเป็นคนสร้าง เป็นสิทธิ์ของลูกชายไปขาย โดยไม่แบ่งเงินให้กับทางพ่อแม่ของลูกเขยด้วย ครอบครัวของตนรู้สึกโกรธแค้นเรื่องนี้มาก แต่สู้ไม่ได้เพราะครอบครัวของลูกสะใภ้มีเงินและมีความรู้มากกว่า

การดำเนินชีวิตและความยากลำบากอันเกิดจากการมีสมาชิกในครอบครัวป่วยและตายด้วยโรคเอดส์

หลังจากลูกชายเสียชีวิตแล้ว ภาระการดูแลหลานก็ตกเป็นของปู่ย่าทั้งหมด ซึ่งแต่ก่อนปู่ย่าก็เลี้ยงหลานอยู่แล้ว แต่ยังได้รับการช่วยเหลือค่าเลี้ยงดูจากพ่อแม่ของหลาน เมื่อไม่มีผู้ส่งเสีย ภาระทุกอย่างจึงตกอยู่กับปู่ย่า เช่น ค่าเสื้อผ้า ค่าอาหาร ค่าขนม ค่าเล่าเรียน ฯลฯ ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ ปู่ย่าใช้เงินจากที่ลูกคนอื่นๆ ช่วยเหลือมา แต่ทุกคนก็ไม่ได้จำนวนเท่าเดิม ไม่มีใครสามารถให้เพิ่มขึ้นได้ เพราะทุกคนมีภาระของครอบครัวของตนเองและมีรายได้น้อย ปัญหาที่นายเจื้อย - นางมาเผชิญจึงมีหลายประการ เช่น

- ปัญหาที่ทั้งนายเจื้อยและนางมาประสบมากที่สุด คือ ปัญหาสุขภาพ นายเจื้อยสุขภาพไม่แข็งแรง แม้จะไม่มีโรคประจำตัว แต่จะผอมมาก ไม่ค่อยทานอาหาร ตาฝ้ามัว มองไกล ๆ ไม่เห็น นางมามีโรคประจำตัวหลายอย่าง คือ เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ข้อเข่าเสื่อม มีอาการปวดเมื่อยตามกล้ามเนื้อ ซึ่งอาการนี้จะปรากฏทุกวัน ยิ่งวันไหนทำงานหนัก หรือทำงานนาน ๆ จะมีอาการเจ็บปวดเนื้อตัวซึ่งทรมานมาก จนไม่อยากทำอะไร ไม่อยากกิน อยากนอนเฉย ๆ ความทุกข์อันเกิดจากพยาธิสภาพนี้ ทำให้นางมาถึงกับกล่าวว่า “ถ้ามีกันแค่ 2 คนตายแล้ว แล้วมีคนเอาเงินทองใส่รถบรรทุกมาให้ บอกให้ไปชนมาบ้านเอง ก็จะไม่ออกไปเอา จะปล่อยให้คนอื่นมาเอาไปตามใจ ใครอยากได้ก็เอาไป” ด้วยความที่ตนต้องทรมานจากความเจ็บปวดตามร่างกาย ซึ่ง “ถ้าตายได้ก็ขอตายไปเลย ไม่กลัวตาย” แต่ทุกวันนี้ “จำเป็นต้องสู้ทนอยู่เพราะต้องเลี้ยงหลาน” เพราะเห็นว่ถึงหลานจะมีป้ามีลุง แต่ก็ไม่ใช่ลูกของป้าของลุง หลานมีแต่ตนเองเท่านั้นที่เป็นเหมือนพ่อแม่

จากการสังเกตของผู้สัมภาษณ์ เห็นถึงความรู้สึกน้อยใจในชะตาชีวิต รู้สึกหมดหวัง รู้สึกว่าตนเองเป็นคนมีกรรมเนื่องจากสุขภาพไม่ดี มีโรคมาก เจ็บปวดทุกข์ทรมาน มีน้ำตาคลอตลอดเวลา ร้องไห้เป็นบางครั้ง ความรู้สึกดีๆ คิดว่ายังเป็นบุญของตนเองอยู่ คือ การมีหลานดี รักใคร่กันดีเท่านั้น

- ปัญหาที่ต่อเนื่องมาจากปัญหาสุขภาพ คือ ปัญหาด้านการประกอบอาชีพและการเงิน นายเจื้อยไม่สามารถทำงานได้เนื่องจากสายตาฝ้าฟาง ได้แต่ทำงานเบาๆ เช่น ช่วยหลานสาวให้อาหารเปิดไก่ ช่วยเก็บผักตามรั้วบ้านหรือตามสวนที่อยู่ใกล้บ้านเพื่อให้ประกอบอาหารในบ้านเท่านั้น นายเจื้อยจึงไม่มีรายได้อะไร ส่วนนางมา เนื่องจากอาการหัวเข่าอักเสบและความดันโลหิตสูง ทำให้ไม่สามารถยืนนานๆ ได้ ต้องลาออกจากงานรับจ้างเต๊ะสา บางมาจึงไม่มีรายได้เช่นกัน ทั้งสองคนจึงมีรายได้จากการช่วยเหลือของลูก ๆ เท่านั้น

ส่วนค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายส่วนตัวของหลานชาย ค่ารักษาตัวเอง ยามเจ็บป่วยปวดเมื่อย ซึ่งต้องไปฉีดยาที่คลินิก ครั้งละ 80 – 150 บาท และต้องไปหาหมอทุกเดือน บางเดือนไปหลายครั้ง ส่วนการไปหาหมอที่สถานีนามัย นางมาบอกว่าไปหาแล้วไม่หาย นอกจากนั้น มีค่าใช้จ่ายในการรักษาเมื่อหลานป่วย ซึ่งจะมีอาการภูมิแพ้บ่อย และแม้จะได้บัตรทองแล้ว ก็ยังต้องเสียเงิน 30 บาท รวมทั้งค่าเดินทาง ก็นับว่าเป็นเงินจำนวนมาก อีกส่วนหนึ่งที่เป็นค่าใช้จ่ายประจำทุกเดือน คือ ค่าฌาปนกิจ อย่างน้อยประมาณเดือนละ 40 บาท ค่าใช้จ่ายเหล่านี้เมื่อเทียบกับรายได้แล้วแทบจะไม่เพียงพอเลย

อย่างไรก็ตาม ความช่วยเหลือจากลูกๆ เป็นสิ่งที่นายเจื้อย – นางมาประทับใจเสมอ แม้ลูกจะช่วยเหลือได้ไม่มาก จะตื้นตันใจเมื่อพูดถึงความช่วยเหลือจากลูก โดยเฉพาะลูกสาวคนโต ซึ่งดูแลคอยถามทุกข์สุขหาอาหารและของแห้งมาให้ ชวนหลานชายไปกินข้าวด้วย นางมาคิดว่าหากไม่มีลูก ๆ ตนคงอดตายได้แล้ว (อวยพรให้ลูกสาวอยู่ดีมีสุข ให้พระคุ้มครองด้วยความรู้สึกสะเทือนใจ)

- ปัญหาหนักที่เกิดกับนางมาอีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาด้านจิตใจและความวิตกกังวลในหลายเรื่อง เช่น เรื่องสุขภาพและอาการป่วยด้วยโรคภูมิแพ้ของหลาน ซึ่งมักจะเป็นกระตุ้นให้ไม่ทราบล่วงหน้า ความวิตกกังวลต่อความเสี่ยงในอันตรายที่อาจจะเกิดกับหลาน โดยเฉพาะการคบเพื่อน เพราะเด็ก ๆ เพื่อนบ้านจะเล่นการพนัน ดิตยา บางครั้งถูกตำรวจจับ กลัวว่าหลานจะไปมั่วสุมและโดนจับไปด้วย นอกจากนั้น ยังเป็นห่วงเวลาหลานขี่จักรยานไปโรงเรียน จะกังวลเวลากลับบ้านผิดเวลา หรือเวลาไปเที่ยวไหน ๆ

อย่างไรก็ตาม ปู่ย่าก็ยังไม่รู้สึกสบายใจอยู่บ้าง เนื่องจากหลาน ๆ ซึ่งเป็นลูกของลูกชายลูกสาวคนอื่น ๆ จะมีความรักใคร่ เชื้อเพื่อกันดี คอยเป็นเพื่อนเล่นกันเสมอ หลานสาวซึ่งเป็นลูกของลูกสาวคนโตจะดูแลช่วยซักผ้าให้น้อง คอยช่วยวางระเบียบให้น้องช่วยทำงานบ้านหรือทำการบ้าน เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนที่นางมาเถิดว่ายัง “เป็นบุญของตน” อยู่

สิ่งที่นายเฉื่อยและนางมารู้สึกสะเทือนใจมากที่สุด คือ การเห็นว่าตนเองเหมือนคนไร้ค่า เป็นภาระให้ลูกๆ เลี้ยงดูเนื่องจากทำงานไม่ได้ เหมือนกับต้องการรอกินกับลูก ๆ ถึงแม้ว่าจะเป็นลูกก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้เป็นของตนเอง เหมือนที่เคยมีตอนทำงานได้ ทุกวันนี้จึงพยายามช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด เช่น พยายามเก็บผักมาทำกับข้าวกินเองและทำให้หลาน คอยช่วยงานบ้านของลูกสาวคนโต เพราะในหมู่บ้านมีคนแปลกหน้ามาเสมอ และพยายามออกไปทำงานรับจ้างบ้างเท่าที่ร่างกายจะอำนวย ได้เงินมา 40 – 50 บาทบ้างก็สบายใจที่ทำงานหาเงินได้เองบ้าง ซึ่งถ้าออกไปทำงานก็จะผลัดเปลี่ยนกันระหว่างสามีภรรยา เพราะต้องมีคนเฝ้าบ้านด้วย

ปัญหาด้านการรับบริการทางสังคม

บริการทางสังคมที่ครอบครัวนี้ได้รับ ได้แก่

- โรงเรียนช่วยค่าอาหารกลางวันและอุปกรณ์การเรียนบางส่วนให้หลาน
- กลุ่มเทียนและกลุ่มยายรักหลาน (โครงการของสถานีอนามัยบ้านเจดีย์แม่ครัว) ให้เงินช่วยเหลือในการเลี้ยงหลานๆ ครั้งๆ ละ 100 – 500 บาท
- สถานีอนามัยและชมรมผู้สูงอายุให้ยาช่วยลดความดันโลหิต

ส่วนบริการที่เคยไปขอและไม่ได้ คือ เงินช่วยเหลือจากกรมประชาสงเคราะห์ผ่านบ้านเด็กเวียงพิงค์

ในส่วนของการกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนั้น นางมาเถิดว่าไม่เคยมาเยี่ยมหรือให้คำแนะนำ ความช่วยเหลือใด ๆ บางครั้งมีการแจกเสื้อผ้า ผ้าห่ม ครอบครัวของตนก็ไม่เคยได้รับ แม้ของจะเหลือก็เอากลับไปแจกคนใกล้ชิดหรือคนรู้จัก (นางมาเถิดให้ความเห็นว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านอาจจะคิดว่าตนมีบ้านอยู่ ซึ่งความจริงเป็นบ้านของลูก) นางมาเถิดสรุปในที่สุดว่า ความรู้สึกที่มีต่อองค์กรท้องถิ่นของรัฐ คือ ความลำเอียง ไม่ยุติธรรม เอาแต่พรรคพวก ไม่ช่วยเหลือชาวบ้านจริงๆ และคิดว่าหากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากใคร ก็จะเลี้ยงดูกันไปตามประสาระหว่างลูกๆ หลานๆ อย่างนี้ต่อไป

ความช่วยเหลือที่ต้องการหรือข้อเรียกร้อง

ความต้องการของนายเฉื่อย – นางมาเถิด 2 ประเด็น คือ

- ต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือเรื่องการรักษาพยาบาลที่มีคุณภาพ และเป็นสถานพยาบาลในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะได้ไม่ต้องไปโรงพยาบาลซึ่งอยู่ไกล และบริการจากโรงพยาบาลเอกชนก็แพง
- ต้องการให้ความช่วยเหลือเรื่องการศึกษาของลูกหลานที่พ่อแม่ตายด้วยโรคเอดส์จนจบการศึกษาและมีงานทำทุกคน

กรณีที่ 10 นายจวง - นางดี (นามสมมติ)

นายจวง อายุ 67 ปี นางดี อายุ 65 ปี อาศัยอยู่ในบ้านของนายจ้าง ที่อนุญาตให้อยู่อาศัยได้ แม้ว่าจะเลิกจ้างแล้ว กับหลานสาวอีก 2 คน อายุ 16 ปี และ 7 ปี

นายจวง - นางดี มีลูก 4 คน ลูกชาย 1 คน ยังมีชีวิตอยู่ และลูกสาว 3 คน เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ทุกคน แต่เดิมนายจวงมีอาชีพรับจ้าง อาศัยอยู่ในบริเวณบ้านนายจ้าง เมื่ออายุมากก็ถูกเลิกจ้าง แต่นายจ้างยังอนุญาตให้อยู่อาศัยที่เดิมได้ เป็นการเฝ้าโรงงานให้นายจ้างด้วย และไปรับจ้างนายจ้างคนเดิมเป็นวัน ๆ ไป (รับจ้างล้างขวดน้ำ ซึ่งปัจจุบันมีน้อยลงเนื่องจากการใช้ขวดพลาสติกแทน) นอกจากนั้นก็รับจ้างทั่วไป รับจ้างตัดหญ้า ฯลฯ ส่วนนางดีเป็นแม่บ้าน ดูแลบ้าน ทำอาหารและเลี้ยงดูหลาน

ในวัยที่ลูก ๆ ทุกคนยังมีชีวิตอยู่ ชีวิตของนายจวง - นางดีสุขสบายดี ลูกสาวทั้ง 3 คน ช่วยกันดูแลส่งเงินมาให้ และตนเองทั้ง 2 คนก็ยังมีแรง มีกำลังทำงานรับจ้างได้ บ้านที่นายจ้างให้อยู่ก็สะดวกสบายดี มีอุปกรณ์เครื่องใช้ครบครัน เมื่อลูกสาวทั้ง 3 คนป่วยด้วยโรคเอดส์ ก็กลับมาอยู่รวมกันที่บ้านหลังนี้ โดยลูกแต่ละคนมีลูกตามมาอยู่ด้วยรวม 3 คน

เมื่อลูกและหลานมาอาศัยอยู่ด้วย ภาระที่นายจวง - นางดีต้องเผชิญ คือ การดูแลรักษาพยาบาลลูก 3 คน และเลี้ยงดูหลาน ซึ่งหลานทั้ง 2 คน ยังเล็กอยู่ในขณะที่ลูกป่วย เงินทองที่ลูกหามาและเก็บออมไว้ก็ต้องเอามาใช้ในการรักษาพยาบาลจนหมด จนลูกสาวตายตามกันไปทั้ง 3 คนภายในระยะเวลา 3 เดือน การดำเนินชีวิตและความยากลำบากอันเกิดจากการมีสมาชิกในครอบครัวป่วยและตายด้วยโรคเอดส์

หลังจากลูกสาวทั้ง 3 คนเสียชีวิต ภาระการเลี้ยงดูหลานทั้งหมดตกอยู่กับตายาย จึงตัดสินใจส่งหลานชาย (ปัจจุบันอายุ 26 ปี) ไปอยู่กับลุง เป็นลูกชายคนเดียวของตายาย ซึ่งมีครอบครัวแล้วแยกไปอยู่ต่างอำเภอ ปัจจุบันหลานชายทำงานรับจ้าง มีรายได้พอเลี้ยงตัวเองได้ ส่วนหลานสาวอีก 2 คน อยู่กับตายาย หลานสาวคนโตปัจจุบันอายุ 16 ปี เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้ว ก็ไม่ได้เรียนต่อเนื่องจากไม่มีทุนสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการเรียน ส่วนหลานคนเล็ก ปัจจุบันอายุ 7 ขวบ ติดเชื้อเอดส์จากแม่ด้วย

ภาระและปัญหาที่นายจวง - นางดีเผชิญอยู่ ได้แก่

- ภาระในการดูแลหลานสาวซึ่งติดเชื้อเอดส์ ต้องดูแลเรื่องอาหารการกินและการดำรงชีวิต ไปรับส่งที่โรงเรียน เจ็บป่วยพาไปหาหมอ ซึ่งหลานคนนี้ หากป่วยไข้จะไม่กล้ารักษากับหมอที่สถานีนามัย ต้องไปโรงพยาบาลในอำเภอ ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายในการเดินทางตามมา มีอยู่ครั้งหนึ่ง หลานป่วยด้วยโรคติดเชื้อในปาก ยายไม่รู้เรื่อง ไม่ได้รักษาแต่ต้น ด้วยกลัวว่าหมอจะทำหลานเจ็บมาก จนอาการลุกลามมากขึ้น จึงต้องไปหาหมอ ในที่สุดถึงกับต้องตัดกรามออกและถอนฟันทั้งปาก

- ภาระในด้านค่าใช้จ่าย ทั้งนายจวงและนางดีล้วนไม่มีอาชีพที่ทำให้มีรายได้ประจำ การเกิดภาระเลี้ยงดูหลาน ทำให้ทั้งสองต้องพยายามหางานทำ โดยเฉพาะนางดี ซึ่งแต่เดิมเป็นแม่บ้าน ก็ต้องผลัดกันออกไปทำงานรับจ้างเพื่อหาเงิน เช่น ไปรับจ้างล้างขวด (ล้าง 100 ขวด ได้เงิน 30 บาท) นอกจากนั้น ก็มีรายได้จากแหล่งอื่น เช่น เงินเบี้ยยังชีพผู้ติดเชื้อเอดส์ เงินช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มเทียน เป็นต้น

จากภาระทั้งสองสามีภรรยาได้รับส่งผลให้เกิดปัญหาด้านจิตใจ ดังนี้

- ความรู้สึกเสียใจต่อความสูญเสียที่เกิดขึ้น เมื่อลูกๆ ตายไป นางรู้สึกทุกขระทม “ร้องไห้จนไม่รู้จะร้องให้อย่างไร” ได้แต่หันหน้าเข้าหากันระหว่างสามีภรรยา ปรีชากันดีๆ “พยายามประคับประคองไม่ให้มีการทะเลาะกัน พยายามทำความเข้าใจในความรู้สึกสูญเสียของกันและกัน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน เพราะความทุกข์ยากจากการสูญเสียก็มากพออยู่แล้ว” นอกจากนั้น ทั้งสองก็ไม่ต้องการให้หลานๆ ต้องมาเพิ่มความทุกข์จากความทุกข์ยากของตายายด้วย “จะพยายามไม่ให้ปัญหานั้นหนักขึ้นไปอีก”

- ความรู้สึกทุกข์ใจอันเกิดจากความห่วงใยหลาน ซึ่งหลาน 2 คนจะมีความรู้สึกห่วงใยต่างกัน สำหรับหลานสาวคนโต เรียนจบเพียงชั้น ม.3 ไม่มีความรู้พอที่จะประกอบอาชีพ และขณะนี้เข้าสู่วัยรุ่นแล้ว เป็นห่วงเรื่องการครองตัวมาก ไม่ยอมให้หลานคบเพื่อนฝูงหรือไปไหน ๆ กับคนอื่น เกรงว่าจะคบกันไปในทางเสียหาย โดยเฉพาะเรื่องผู้ชายและยาเสพติด ส่วนหลานสาวคนเล็ก นอกจากเป็นห่วงเรื่องสุขภาพแล้ว หลานยังถูกชุมชนรังเกียจด้วย เมื่อยังเล็กอยู่ พาไปศูนย์เลี้ยงเด็กในหมู่บ้าน จะถูกผู้ปกครองของเด็กคนอื่นๆ ต่อต้าน ทางศูนย์ได้มาขอให้เอาหลานออกไปเรียนที่อื่น ตายายสงสารหลานเป็นอย่างยิ่งที่ถูกสังคมรังเกียจ นายจวงต้องพาหลานไปฝากเข้าเรียนที่ศูนย์ฯ ในอำเภออื่นที่อยู่ใกล้กัน และปัจจุบันเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่นั่นเลย โรงเรียนแห่งนี้มีความเข้าใจปัญหาดี ไม่รังเกียจเด็กติดเชื้อเอดส์

ความกังวลอีกประการหนึ่งของตายาย คือ ความห่วงกังวลว่าหลานจะเป็นอะไรไป กลัวหลานจะตายมาก ไม่อยากให้หลานตายเลย แม้รู้ว่าหลานอาจจะตายลงเมื่อไรก็ได้ และจากความกังวลเพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่ง คือ กลัวว่าตนเองจะเจ็บป่วย กลัวไม่สบายแล้วจะทำงานไม่ได้ เพราะจะไม่มีรายได้ไปเลี้ยงหลาน (ญาติทางฝ่ายลูกเขยก็ยากจนเหมือนกัน ไม่สามารถช่วยค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงหลานได้)

ปัญหาการดำรงชีวิตและการอยู่ในสังคม

ในระยะแรกที่ลูกสาวตาย ชาวบ้านยังกลัวเรื่องเอดส์มาก มีผลทำให้รังเกียจผู้ที่ติดเชื้อเอดส์และผู้ป่วยด้วยโรคเอดส์ด้วย ซึ่งหลานของนายจวง - นางดีได้รับผลกระทบนี้เช่นกัน จนต้องออกจากศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้านไปเรียนในที่ไกลออกไป สามีภรรยาต่างรู้สึกน้อยใจอย่างยิ่งว่าทำไมสังคมถึงต้องรังเกียจผู้ติดเชื้อเอดส์ขนาดนั้น แต่ระยะหลัง สังคมและชุมชนมีความเข้าใจในเรื่องนี้ดีขึ้น แต่เนื่องจากหลานออกไปเรียนหนังสือนอกหมู่บ้านตั้งแต่เล็ก ประกอบกับครอบครัวนี้อาศัยอยู่ในบ้านของนายจ้าง อยู่ห่างจากเพื่อนบ้านคนอื่นๆ ทำให้ที่บ้านไม่มีเพื่อนเล่น แต่ที่โรงเรียน หลานสาวจะมีความสุขมาก บอกว่า “ชอบไปโรงเรียน รักครู มีเพื่อนมาก”

ปัญหาด้านการรับบริการทางสังคม

ครอบครัวนี้ได้รับความช่วยเหลือหรือบริการทางหลายอย่าง เช่น

- กลุ่มเทียนให้ทุนอุดหนุนค่าเล่าเรียนเป็นบางครั้ง แม้จำนวนจะไม่มากแต่ก็ช่วยได้ อุปกรณ์การเรียนเสื้อผ้า

- ได้รับเบี้ยยังชีพผู้ติดเชื้อเอดส์จากกรมประชาสัมพันธ์ เดือนละ 500 บาท

- ได้รับการช่วยเหลือด้านค่ายาและรักษาพยาบาลเวลาผู้ป่วยเอดส์จากโรงพยาบาล

- โรงเรียนช่วยค่าอาหารกลางวัน โดยเด็กจ่ายเพิ่มเพียงวันละ 4 บาท

- ส่วนผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนันน่าจะให้ความช่วยเหลือบ้าง แต่ก็ไม่เห็นว่าได้ทำอะไร

ความช่วยเหลือที่ต้องการหรือข้อเรียกร้อง

- ต้องการความช่วยเหลือด้านการดูแลรักษาพยาบาลเวลาเจ็บป่วย (สำหรับผู้สูงอายุ) เนื่องจากขาดความมั่นใจว่า หากตนเองเจ็บป่วยไปแล้วจะไม่มีใครดูแล เพราะจะต้องมีเงินมาจ่ายค่ารักษาพยาบาล
- ต้องการให้รัฐบาลช่วยเงินทดแทนรายได้ที่สูญเสียไปเนื่องจากการเจ็บป่วย หรือในระหว่างการเจ็บป่วยที่ทำงานไม่ได้ (สำหรับผู้สูงอายุ)
- ต้องการมีผู้มาให้ความรู้เรื่องการดูแลผู้ป่วย หรืออาหารสำหรับผู้ป่วยเอดส์